

nectere; quare nec nominare voluit quinam illi ferent.

Donec videant, usque dum viderint, suis oculis.

VERS. 28. — POST HÆC VERBA, post hanc promissionem: *Sunt aliqui hic stantes*, etc.: ceteroquin enim liceat ex Hebraico idiotismo accipere, *post hæc verba*, pro, *post hæc*.

FERE DIES OCTO, scilicet intercesserunt. Matthæus et Marcus dicunt, *post dies sex assumit*; non enim numerant illum diem quo promissio illa facta fuerat. Lucas eum annumerans, *ferè*, inquit, *dies octo*, quia sub finem diei septimi, quando instabat octavus dies, quod demum et perfecta fuit historia subsequens. Sub vesperam diei septimi, ascendit Salvator cum tribus et discipulis suis in montem; ipsa nocte, cuius medium fuit initium diei octavi, transfiguratus est; habes enim discipulos fuisse somno gravatos, infra v. 32, denique tota illa nocte mansit in monte; nam postmodum demum ad reliquos discipulos descendit, infra v. 37.

ET ASSUMIT, et cum assumpsisset, scilicet secum, relicis aliis apostolis ad pedem montis; non assumpsit omnes, ne res ante tempus divulgaretur; certè filium perditionis Judam adesse non congruebat. Tres autem tantum assumpsit, quod tres sufficerent ad ferendum testimonium.

ET JACOBUM ET JOANNEM. Quidam præponunt Joannem ut celebrioris; alii Jacobum ut seniores.

ET ASCENDIT. Non est Græcè et.

IN MONTE. Vulgaris opinio est fuisse montem Thabor. Atqui Thabor mediâ in Galilæa situs fuit, in campo magno Galilæe; constat autem extra Galilæam rem istam gestam fuisse, ex eo quod in fine historie dicat Marcus evangelista, Matthæo suffragante, Jesum ejusque discipulos inde profectos, esse prætergressos Galilæam: vide Marc. 9, v. 30. Verisimile itaque fit, salvo meliore judicio, ut superiora, ita et hæc consequentia, in partibus Cæsariæ Philippici contigisse, illicque egisse Jesum octo plus minus diebus, quibus in partibus, inter alios, Libanus mons erat, sacris literis celebratissimus, de quo Isaias cap. 35, v. 2: *Gloria Libani data est ei, decor Carneli et Saron: ipsi videbunt gloriam Domini et decorem Dei nostri*. Mons Thabor celebris fuit apparitione Christi Domini redivivi, de qua Matth. 28, v. 16.

UT ORARET. Postquam interdium populo servit, sub vesperam secedit ut Deo serviat, pernoctetque in oratione Dei, quod alibi dicitur, exemplo nobis relicto.

VERS. 29. — DEM ORARET, dum ipsius mens tota Deo se immergeret. Orabat laud dubiè id quod hic

VERS. 28. — Itaque, ut Christus promissum solveret, *post sex dies*, ut Matth.: ut fere post dies octo, ut Lucas; ubi vel confusè tantum tempus notat, vel, ut alii hic et August. lib. 2 de Consensu evang. cap. 56, Matth. solos dies intermedios computavit, Lucas simul extremos, id est, cum quo Christus loquebatur, et eum quo visionem exhibuit. ASSUMIT, PETRUM ET JACOBUM ET JOANNEM, tanquam præcipuos apostolorum, cæterisque capciosos, quos ideo secretis maximis adhibere solebat. *Jacobus* autem iste non est fra-

ter Dominus, ut discipulis divinitatis ac gloriæ suæ visibile spectaculum exhiberetur; non quòd vel præcarè id aliunde potere opus haberet, vel dubia esset Patris voluntas; sed quia toto humilitatis sue cursu semper ad Patrem retulit quidquid divinitus egit. Quòd autem inter orandum transformatus fuit, id quod est in aërem, lunam, remve aliam diffusa; nam faciei quidem splendor, soli; vestimentorum autem, luci sive lumini à sole diffuso, comparatur. Quali itaque splendore corporis est in regno suo et ad judicandum venturus est Jesus, quali rursus ornatus est corpora sectatorum suorum (*reformabit enim corpus humilitatis nostræ, configuratur corpori claritatis suæ*, Philip. 3, v. 21), talem jam ad breve tempus induit discipulisque monstravit, non æqualem tamen, sed mortalium discipulorum capti accommodatum. Neque enim fuit hæc solida celestis gloriæ exhibitio; sed symbolis, quæ carnis modo congruerent, ex parte gustandum præbuit, quod totum percipi nondum poterat: nam à morte demum *videbimus eum sicuti est*, 4 Joan. 3, v. 2. Porro is splendor non foris Jesu accessit, quemadmodum Mosi, Exodi 34, v. 29, *ex consortio sermonis Domini*, sed ex divinâ ipsius naturâ in humanam, ex animâ in corpus profluxit, beatitudine eâ quâ divina ipsius natura per se, rursus eâ quâ anima ipsius ex divinæ naturæ visione beata erat, in corpus exundante; internâ, inquam, virtute et gloriâ cum externo habitu communicatâ. Docemur itaque, ex internâ beatitudine externam oriri, contra quam mundus opinatur: et ipsi Jesu, quamdî in formâ servi versatus est in hoc mundo, nihil fuisse detractum, quia spontè se exinanierit, sub carnis infirmitate majestatem occultans.

VERS. 30. — ECCE rem magis etiam miram. Res admiratione aut observatione dignas narratur, voculam hæc prophetae atque evangelistæ frequens solent præmittere, ut lectorem attentum reddant.

LOQUEBANTUR CUM ILLO: ERANT AUTEM MOSES ET ELIAS, ille à mille quingentis annis mortuus, hic à mille ex hominibus raptus. Jesus vite mortisque pho Itaburius dicitur, in mediâ Galilæa, non procul à Nazareth. Quâ de causâ peregrinatione etiam tum à Constantinî temporibus et templo celebris fuit; ut sanè nova videri debeat suspicio cujusdam recentioris putantis esse Libanum. Nam quod Marc. dicit cap. 9, v. 29, *ex inde profectos et prætergressos Galilæam*, nihil aliud significat quam transivisse Galilæam.

VERS. 29. — FACTA EST SPECIES VULTUS EJUS ALTERA. Transfiguratio non fuit figura, sive faciei sive corporis mutatio, sed externæ tantum speciei, manente figurâ eadem. Et Matth. explicans transfigurationis modum: *Resplenduit facies ejus sicut sol*, etc., fulgore illo tum ex insidente Dei majestate, tum ex animi beatitudine in faciem totumque corpus dimanante, sicut fiet omnibus sanctis in celo. Nam, ut August. epist. 56, ad Dioscorum, tam potenti naturâ Deus fecit animam, ut ex ejus plenissimâ beatitudine redundet etiam in inferiori mundo, quod est corpus, pleniùd sanitatis, id est, incorruptionis vigor, sub quâ omnes ejus dotes comprehendit. Itaque fulgor iste faciei ab intrinseco venit, non ab extrinseco, ut olim Moysi. Nec tamen erat dos claritatis, quia erat

VESTITUS. Ne putes solam splendore hujusmodi affectam faciem fuisse (quanquam illa imprimis modi, que summum dignissimumque in corpore obtinet locum), vestimenta ejus facta sunt alba, nimirum, reliqui corporis splendore, penetrante ac tingente ea quibus tegebatur vestimenta.

ALBUS. Lux in suo fonte, sole, inquam, aut igne, nullo interposito velamine visa, aurea fulvaque apparet; transparentis autem per velamen seu rem mediam aut visa in re alterâ excipiente à fonte, alba apparet sensibus. Hæc ratione luna alba videtur, et ipse quoque sol objectis nubibus. Eadem ratione vestimenta Jesu alba sunt visa, facies verò fulva aureaque.

ET REFULGENS. Optima nostra manuscriptorum legunt

ter Domini, episcopus Jerosolymorum, auctor Epistolæ catholice, ut August. putavit; sed ille, qui dicitur est *Major*, ab Herode occisus, quia Joannem vocabat *fratrem ejus*. Tres assumit, ut in ore trium testium constaret rei tante testimonium, non omnes, ne res divulgaretur. ET ORARET; in montibus enim Christus, ubi solito major, et oculi conspectus liberior, orare solitus fuit, ut Marc. 6, v. 46, et Luc. 6, v. 12, et rebus magnis orationem præmittere: Moys iste, teste Hieron. Epist. 27 ad Eustochium, fuit Thabor, Jose-

absque conjunctione et, *albus refulgens*, albus simul et refulgens. Græcè est quasi dicas *effulgens*, id est, emicans. Omnium colorum splendidissimus est albus. Secundum Matthæum est, *sicut nix*, nive enim nihil est in rebus naturæ albus, nec profundè splendidus, ac Græcè et Syriacè, eodem in loco legitur: *sicut lux*, quod idem est quod *albus refulgens*; sicut lux, scilicet à sole in aërem, lunam, remve aliam diffusa; nam faciei quidem splendor, soli; vestimentorum autem, luci sive lumini à sole diffuso, comparatur. Quali itaque splendore corporis est in regno suo et ad judicandum venturus est Jesus, quali rursus ornatus est corpora sectatorum suorum (*reformabit enim corpus humilitatis nostræ, configuratur corpori claritatis suæ*, Philip. 3, v. 21), talem jam ad breve tempus induit discipulisque monstravit, non æqualem tamen, sed mortalium discipulorum capti accommodatum. Neque enim fuit hæc solida celestis gloriæ exhibitio; sed symbolis, quæ carnis modo congruerent, ex parte gustandum præbuit, quod totum percipi nondum poterat: nam à morte demum *videbimus eum sicuti est*, 4 Joan. 3, v. 2. Porro is splendor non foris Jesu accessit, quemadmodum Mosi, Exodi 34, v. 29, *ex consortio sermonis Domini*, sed ex divinâ ipsius naturâ in humanam, ex animâ in corpus profluxit, beatitudine eâ quâ divina ipsius natura per se, rursus eâ quâ anima ipsius ex divinæ naturæ visione beata erat, in corpus exundante; internâ, inquam, virtute et gloriâ cum externo habitu communicatâ. Docemur itaque, ex internâ beatitudine externam oriri, contra quam mundus opinatur: et ipsi Jesu, quamdî in formâ servi versatus est in hoc mundo, nihil fuisse detractum, quia spontè se exinanierit, sub carnis infirmitate majestatem occultans.

VERS. 30. — ECCE rem magis etiam miram. Res admiratione aut observatione dignas narratur, voculam hæc prophetae atque evangelistæ frequens solent præmittere, ut lectorem attentum reddant.

LOQUEBANTUR CUM ILLO: ERANT AUTEM MOSES ET ELIAS, ille à mille quingentis annis mortuus, hic à mille ex hominibus raptus. Jesus vite mortisque

passio transitoria, cum dos significet stabilitatem, ut divus Thomas, 3 p., q. 43, art. 2. VESTITUS EJUS ALBUS REFULGENS, Græcè *coruscans*, vel propriè *effulgens*, seu *fulgur emittens*, quasi radius ex corpore per vestimenta, velut per rimas, aut nubem erumpentibus. Albedo igitur ista vestium non albedo propriè, sed luminis transparentis fulgor erat, qualis terè est nubium soli subiectarum directè. Itaque sicuti nascendo subtilitatis, ambulando in fluctibus agilitatis, ita hic claritatis corporis gloriosi aliquid speciem dedit, ut spem nostram firmaret, quòd reformabit enim corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

VERS. 30. — MOYSES ET ELIAS: uterque in vero et proprio suo corpore. Nec enim est ratio, cur verum fuisset Moysi corpus, cum eodem facilitate proprium ei reddi poterit, neque fenum liquem adesse tanto testimonio conveniret. Sed cur hi præ cæteris? Vera et à veteribus communiter notata causa est, August. Sermone 69 de Diversis, et aliis in hunc locum, ut per Moysen lex, per Eliam propheta significarentur; et utrosque in Christum tendere ac terminari, et ei

ipsorum sacris litteris descriptus, 4 Reg. 1, v. 8, sive verba vel ipsorum vel Jesu de rebus olim ab ipsis gestis, sive denique alia. Nam nec veridissimilis est illorum opinio, qui putant Mosem et Eliam etiam cum apostolis esse locutos. Cum Jesu autem loquebantur, tanquam cum majore atque eo ipso de quo ipsi vaticinati fuerant ut prænuntiis. Uterque rationes muneris à se quondam obti cum Jesu communicabat tanquam illius minister et testis, ita ut presentibus significaretur aperte, illos Jesu causâ legatione olim functos fuisse, ipsorumque ministerii finem Jesum Christum fuisse; namque ille, ut divini negotii pontifex summus, ab utroque observabatur. Itaque colloquium Moysi et Eliæ cum Jesu, est consensus legis et prophetarum cum Jesu ejusque Evangelio, Rom. 5, v. 21; oportebat enim apostolos confirmari non esse novam religionem quam Jesus prædicabat, sed testatam in lege et prophetis, quibus duobus consuevit Salvator totam ipsam veterem Scripturam intelligere. Venerat ut adimpleret legem et prophetas, ut promissa ac prophetias legis et prophetarum opere reque ipsâ exhiberet, ut præcepta morum, iis que ad perfectionem decrant aut deesse putabantur expositis, perficeret; ut consilia evangelica, utilissima illa ad perfectissimam legis observationem, adderet: denique, ut cognitioni agendorum quam lex præstabat, gratiam facultatemque agendi, quam non præstabat, adderet. Porro, que ad cæremontas in lege pertinent, dùm ea ad que futura aliquando adumbranda et præfiguranda illa instituta fuerant, repræsentant, id est, presentia oculis obtulit, dùm illorum spiritalem observationem docuit, spiritus litteræ tecti medullâ proditi, dùm illorum quod ad litteram observationem sustulit, id quod lex ipsa, è Dei sententiâ, ubi Christus venisset, futurum prædixerat (quod in Hebræis suis Paulus docet), denique dùm pro temporariis præmiis et suppliciis substituit æterna, nihil aliud quam absolutissimè omnique ex parte implevit. Lege D. Thomam, primâ-secundæ, q. 107, a. 2. Hinc itaque facile est intelligere quâ de re Moyses et Elias collocuti fuerint cum Jesu, cum tanquam testes missi à Deo declarare voluerint Jesum legis et prophetarum finem scopumque esse. Porro Lucas singulariter collocutus fuisse ait de eâ quam brevi morte suâ confecturus erat expeditione; id quod notandum diligenter est, ut observet, quomodo Jesus ita semper studerit docere discipulos suos dignitatem suam, ut non ignorarent humilitatem; et vice versâ ita humilitatem, ut non obliviscerentur dignitatem, quod perfici non posset redemptioni nostræ si deesset altera. Probât Petri sententiâ quod ipse esset Christus Fi-

lius Dei vivi, ne discipuli procul animum revocarent ab omni opinione ferenda ipsi adversariis, prædicit passionem mortemque suam, atque adeo constanter, ut non tantum sibi, sed et discipulis suis omnibus similia suo exemplo ferenda prænuntiet. At ne tanta asseveratio obunde mortis, rursus in dubium adduceret fidem illorum de ipsius divinitate, promittit apparitum se aliquando orbi paternâ gloriâ illustrem iudicem vivorum et mortuorum, cujus gloriæ etiam brevi coram electis testibus specimen edere pollicetur. Quando iam illud edit, ne rursus testes illi abrepti spectatæ gloriæ abundantiam omnem mortis expectationem abijcerent, jubet spectaculum gloriæ imminens mortis testificatione misceri, cum ut mortis mentio voluptatis magnitudinem temperaret, tum ut discipuli visuri obveniant mortem, recordarentur ejus quam vidissent divinitate; vide supra v. 22.

VERS. 31. — Visi, qui visi, scilicet discipulis. Per anticipationem narrat istud Lucas: nam præcessit id quod sequitur proximo versu 32.

IN MAJESTATE, in gloriâ, id est, cum gloriâ sive majestate. Magnam auctoritatem præ se ferebant in hoc spectaculo, ita ut planè agnosceretur, alter legislator à Deo constitutus magnâ cum dignitate, alter legis interpretis et prophetico spiritu plenus, ad docendum instructus magnâ animi constantiâ. Cæterum uterque aperte declarabat se non esse summum illum et perfectissimum Dei legatum, sed indicem et prædicatorem ac prædicatorem Jesu qui præsens aderat. Quocirca quemadmodum sequitur, dicebant excessum ejus, etc. Docti sunt hæc discipuli, non solum Jesum gloriâ coronandum; sed et fideles ministros ipsius, gloriæ ipsius fore consortes.

ET DICEBANT. Græcè absque et conjunctione iungitur istud sequentibus: qui visi in majestate dicebant. Dicebant autem, id est, prædicebant, sive loquebantur de excessu, etc.

EXCESSUM EJUS, exodum ipsius, id est, expeditionem atque exitum. Allusio est ad expeditionem sive exodum, quam Moyses olim gesserat, educto Israel ex Ægypto. Fuit et exodus Eliæ ex hoc mundo, non obscura figura exodi Jesu in cælum, quamquam exodi nomine minime celebrata.

QUEM COMPLETERIS ERAT, quem futurum erat ut impleteret, ut perficeret, veritate reque ipsâ suâ morte allatâ, quam Moyses olim cœperat in figurâ et umbrâ. Complendi vox ad figuras prophetiasque et veritatem Dei pertinet.

IN JERUSALEM, metropoli Israelitarum; loquebantur cum Jesu de expeditione illâ quam brevi in Jerusalem profecturus erat, redempto eductoque humano genere discipulis mansuetudo Moysi et Eliæ zelus imprimere.

VERS. 31. — DICERANT EXCESSUM, seu exitum ejus, quem COMPLETERIS ERAT IN JERUSALEM, id est, discebant de passione et morte ejus, seu redemptione humani generis, tanquam scopo et complemento legis ac prophetarum, et antitypo totius œconomie veteris Testamenti. Cause esse poterant, ut se Petrus et apostoli mortem ejus horrere, et absurditate offendi-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

è servitute dæmonis et peccati in libertatem et hereditatem filiorum Dei, morte resurrectioneque suâ, quemadmodum olim Moyses in hujus rei figuram eduxerat populum Israel ex Pharaonis atque Ægypti servitute per mare Rubrum in libertatem hereditatemque populi Dei. Dicebat, ait Apostolus, Deum, ut multos filios in gloriam adduceret, auctorem salutis eorum per passiones consummare; qui unam offerens pro peccatis hostiam, corpus, inquam, suum, consummavit in sempiternum sanctificatos, æternâ redemptione inventi; Hebr. 2, v. 10, et cap. 10, v. 12. Jesum cum Mose, redemptionem nostram per mortem Jesu cum egressu Israel ex Ægypto per mare, requiem vitamque æternam cum requie sive terrâ promissâ, variis locis confert Apostolus, ut veritatem cum figurâ; Hebr. capitibus 5, 4, et 1 Cor. cap. 10. Potuit itaque Moyses, Eliâ suffragante, Jesum allocutus fuisse hinc in modum: Quod ego servus, Dei jussu operâque in figurâ olim in Ægypto gessi, id tu Filius, Patre aspirante, reipsâ proximè in Jerusalem præstiturus es, mortem patiens primùm, mox reditivus mortem calcans; ut scilicet eductum humanum genus è delictis suis asseras libertati justitiæ vitæque æternæ, quemadmodum ego eductum Israel è domo servitutis corporalis asservi in libertatem corporalem et promptum introitum in terram promissam. Age igitur, exhibe reipsâ id quod Deo agente prænuntiavius nos prophete tui, tum hæc aliisque similibus figuris, tum variis oculis: omnes enim id expectamus et summi visus desideramus. Nam donec tu pro hominum peccatis te ipsum Deo Patri sacrificium in odorem suavitatis obtuleris, et devictis hostibus nostris resumptoque corpore penetratos cœlos nobis aperueris, manemus omnes in tenebris, exules regni lucis, in quo Dei facies, nostra beatitudo, videri à nobis queat. At si tu semel mediatoris partes, te ipsum pro nobis tradens, obieris, non solum nos tecum ex inferno in cælum evehes, verum etiam innumerabilem multitudinem locutionum Dei, quam mox tua mors colliget, è peccatis in justitiam, et è mundi miseris rectâ in cœlestis regni beatitudinem educes, certè etiam resurrectionis spe tam illis quam nobis relicta.

VERS. 32. — PETRUS VERO, interea dùm Moyses et Elias adveniunt.

ET QUI CUM ILLO ERANT, id est, et socii ipsius Joannes et Jacobus.

SOMNO, ita ut dormirent. Hinc verisimile fit nocte contigisse transfigurationem Jesu. Jesu ad orationem se componentis junxerunt seipsos apostoli: dùm simul orarent Deum, observârunt apostoli vultum vestimentaque Jesu splendescere (nam et cæteri evangelistæ aiunt Jesum transfiguratum coram eis; et hic, interea

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

disserent. Addit idem Lucas, Petrum, et qui cum illo erant, gravatos fuisse somno, tempore scilicet orationis Christi, et antiquam transfiguratus esset: nam, ut idem, cum evigilasset, viderunt majestatem ejus, et duos viros cum ipso. Itaque

VERS. 35. — BONUM EST NOS HIC ESSE, id est, permanere, nempe propter spectaculi et voluptatis mag-

dum oraret, specieem vultus ejus mutatam fuisse), sed Jesu orationem in multum tempus extendente, discipuli, ut nox erat, et somnus premebat ocnos fessorum laboribus diurnis, incidunt in somnum. Interea accesserunt Moyses et Elias; quos discipuli viderunt expectati, et audierunt colloquentes cum Jesu de excessu seu exodo ipsius. Observa, hinc Apostolorum infirmitatem, somno servientium dum vacaret Jesus orationi; hinc Jesu benignitatem, non abijcientis sed tolerantis foventisque infirmos, donec paulatim eos reñgat ut perfectiores evadant.

ET EVIGILANTES, cum evigilasset autem. Syrus addit, vis, seu difficulter.

MAJESTATEM, gloriam, decus immensum. Viderant antea splendescere faciem vestimenta que orantibus jam viderunt, absolutâ, immensâ, atque ineffabili quâdam gloriâ, solis instar (quod Mattheus ait) fulgentem. Regem in decore sua viderunt. Isa. 53, v. 17.

ET DUOS VIROS, et duos illos viros, Mosem, inquam, et Eliam, quos ante non viderant.

QUI STABANT CUM ILLO, et colloquebantur: surrexerat enim Jesus ab oratione ut cum illis colloqueretur, id quod mox dictum est. Viderunt autem illos et simul gloriam magnificam quâ ornati erant, de qua similiter dictum est; sed nihil illorum gloriâ ad illam quâ Jesus perfusus erat, ut nihil stellarum claritas ad solis claritatem; idè non repeti hæc quidquam evangelista de illorum gloriâ. Nec viderunt tantum illos, sed et audierunt cum Jesu colloquentes de excessu seu exodo ipsius: non enim alio aliter pertinebat colloquium Jesu cum illis, quam ad discipulorum eruditionem.

VERS. 35. — CUM DISCIDERENT; illi additur Græcè, scilicet duo viri, Christo Deoque jubente. Syrus, cum corripissent discedere, id est, cum pararent abitum; valelicentes haud dubiè, omnemque ipsi auctoritatem cedentes, precati ut eâ usus redemptoris brevi manuum strenuè impleteret.

AB ILLO, Jesu. AT PETRUS, veritus ne illis discedentibus intercederet suave illud beatumque spectaculum, cujus dulcedine captus, haud satis nisi potens erat.

AD JESUM. Quamvis Moyses et Elias adessent, Jesum tamen ut præcipuum et summum, à quo res omnis penderet, interpellat: viderat enim Moysi et Eliæ erga Jesum ut Dominum observantiam.

BONUM, jucundum, beatum. NOS HIC ESSE, id est, nobis hæc esse, ubi scilicet frui datur aspectu gloriæ tuæ ac sanctorum. Non recedant, absecro, Moyses et Elias, sed

FACILITER, extruamus. Futurum quod Syriaecè legitur ambiguum est ad faciendum et faciemus.

nitidinem, quâ velut sui ipsius oblitus et obrutus erat. Unde, ut felicitas illa sit perpetua, FACIAMUS TRIA FABERNACULA, id est, tentoria ex frondibus, more Judæico, nempe ad retinendos Moysen et Eliam, jam paratos discessum. Forsan etiam manere omnes volebat ex horrore mortis Christi, de quâ disserant. Uterque verò Marcus et Lucas adnotant, eum nes-

TABERNACULA, umbracula, tentoria, qualia ex arborum ramis et frondibus excitari solent.

UNUM TIBI. Præponit Jesum Petrus, jam doctus Jesum et Mose et Eliâ et prophetis omnibus majorem adeoque Filium Dei vivi esse.

ET ELLE UNUM, ut liceat hic sedem figere et perpetuò manere, perpetuà frui visione gloriæ tuæ ac sanctorum, nec reverti ad mundum, tumultibus, timoribus, miseris plenum. Nihil de se dicit et sociis, arbitratus si modò Jesu et sanctis patribus manere illic persuasisset (nihil autem ad manendum desiderari aliud iudicabat, quàm tabernaculis manufactis ac caducis; sibi verò non querendum esse triumphum ante victoriam, aut coronam ante certamen, sed ne hanc, quæ jam ipsi cernenda dabatur, eam esse gloriam in cuius visione esset conquescentium; ut verò ea fuisset, non sibi soli et paucis solum, retinendum fuisse Christum in monte, qui à Patre destinatus erat Salvator mundi, cui proinde Jerosolyma abundum erat mundi redimendâ regniq; morte parandi causâ. Præposterior itaque fuit Petri votum, erravitque quòd finem visionis non teneret, æternam optans eam, quæ temporarij speciminis loco ostensa erat gloriæ; indicio tamen hoc ardoris sui, dedit intelligendum, quàm beata futura sit æterna explicatæ Dei et Christi gloriæ visio in angelorum hominumque sanctorum omnium consortio, quem visa ad horam humanitas Christi transfigurata in societate duorum è sanctorum Patrum choro (gutta una immenso illi mari comparata) tantâ affectu dulcedine, ut rebus aliis omnibus spreto sola illius frui ipsi sufficeret. Hoc porrò discrimen est novæ legis à veteri, in quâ contra omnino quàm hic, terribilem se exhibebat Deus, usque adeò ut populus ille refugeret visionem colloquiumque Domini, Exodi 20, v. 18, 19. Deut. 5, v. 24, et 18, v. 16.

VERS. 54. — LOQUENTE; adhuc Petro loquente verba ista. Nullo responso dignatus est Jesus propositionem multis modis incongruam; quare et novâ re submissâ tanquam abruptus Deus Pater Petri sermonem.

FACTA EST, cœlo delapsa est.

NUBES. Dei cum mortalibus aliquando propitius ac familiaris agentis vel colloquentis, sedes esse solent nubes, Exodi 16, v. 10, et 40, v. 52, 53, 54, 55, 56, Num. 11, v. 25, tanquam è summâ sede suâ, cœlo,

ciisse quid diceret. Puerile enim erat votum, tabernacula pro tam gloriosis requirere, neque consonum eorum colloquio de futurâ Christi morte. Causa inconsiderantè istius erat quædam consternatio animi et obstupescitio, quia Marcus ait: *Erant enim terrore exterriti*. Unde ut reipsâ voti istius incongruentia ostenderetur.

VERS. 54. — ILLO LOQUENTE FACTA EST NUBES, instar tabernaculi, ET OMBRAVIT EOS; id est, velut umbra quadam textit tres illas personas gloriosas; partim ut splendorem nube temperatum terre pos-

uibi lucem inhabitat inaccessibilem, ad nubes usque se demittentis, quòd imbecillitatis humane captus et intuitus majoris lucis et splendidioris gloriæ vim ferre nequeat. Quare Psalmographus nubem vocat *ascensum* seu vehiculum Dei, Psalmi 105, v. 5; Job, *venturium seu tabernaculum Dei*, c. 36, v. 29. Neque verò presentie solum Dei, sed et efficientiæ, virtutis et gloriæ spectaculum, in nubibus esse solet, Psal. 67, v. 55, et 88, v. 7. Est itaque et hoc loco nubes apprensus, cum presentie Dei Patris indicium, tum magnificæ gloriæ illius, ut D. Petrus loquitur, visibile exemplar; neque enim absque gloriâ Pater Filio gloriæ suæ specimen edenti testimonium attulit: nam et idèd fuit *nubes lucida*, ut habet Mathæus. Olim cum ferretur lex vetus, apparuit Deus per nubem caliginosam, Exodi 19, v. 9, et 20, v. 21; quippe umbras proferens futurorum honorum, et metuentium se declarans: jam cum demonstrat novæ legis latorem, apparet per nubem lucidam, exhibitionis rei ipsius claræque veritatis, amoris rursus et benevolentis argumentum.

OMBRAVIT, operuit cinixique instar umbraculi. Eos qui presentes aderant, Jesum, Mosem, Eliam, et tres discipulos (et Mosem quidem atque Eliam abstulit ex oculis discipulorum) nam illi quidem apud se mutuò erant, nubes autem non quælibet erat, sed lata profundaque, quod Chrysostomus ait, ab ipso cœlo ad terram usque haud dubium diffusa.

INTRANTIBUS DISCIPULI.

INTRANTIBUS ILLIS, dum ingredierentur illi, scilicet presentes omnes, Jesus, Moses, Elias, et ipsi discipuli IN NUBEM. Significatur nubes suaviter incedens in illos omnes, illosque complexu cinxisse suo; ac Mosem quidem atque Eliam, qui jam valedixerant Jesu, abstulisse ex oculis, cui expositioni Euthymius suffragatur. Præagiebant discipulorum animi, ex argumento innumbrantis nubis, novum aliquid, insolitum, et divinum: videbant nubem circa Mosem et Eliam densiorem auferre illos ex oculis (nam id Syrus quoque sentiens, paraphrasten hoc loco agit, et pro eo quod legitur, *intranantibus illis in nubem*, veritè: *Cum viderent Mosem et Eliam, qui ingrediebantur nubem*); mox audiebant vocem è nube loquentis Dei: hæc omnia timorem illis incusserunt.

VERS. 55. — VOX AUDITA EST, vox, inquam, majestatis plena.

DE NUBE, ex illâ nube, è summo illius nubis, adeoque è cœlo ipso (quod Petrus ait 2 Epist. 1, v. 18) profecta, Deo Patre faciente.

sent; partim ut esset quasi sedes gloriosa divine majestatis, inde mox locutura. Sic enim et Christus in nube assumptus et ad iudicium venturus dicitur, et in veteri Testamento passim Dei majestas in eâ loqui solebat, et apparere, tum in tabernaculo Moysi, tum in templo Salomonis; sed ibi tenebrosa erat, hic lucida, secundum Mathæum, ad indicandum diversitatem status utriusque Testamenti.

VERS. 55. — DE NUBE, velut ex throno Dei Patris. Facta est autem, cum jam intrasset Moyses et Elias in nubem, ac discessissent, adeoque, ut Lucas ait,

DICENS apostolis qui soli aderant præter Jesum (jam enim discesserant Moses et Elias) et soli docendi erant divinitatem ac magisterium Jesu.

HIC, JESUS, cuius gloriæ divinitatisque latentis specimen vobis monstratur, quem jam vidistis à Mose et Eliâ, inter omnes prophetas summis, probari, observari, Dominumque agnoscere.

FILIUS MEUS, Dei vivi, quem nuper confessi estis. Hæc est perfectio, hoc culmen gloriæ Jesu, quòd Deus agnoscat testeturque ipsum esse Filium suum. Accipiens, ait Petrus, 2 Epist. 1, v. 17, à Deo Patre honorem et gloriam, voce delapsâ ad eum, etc. Hæc gloriâ ornatus venturus est iudicare orbem terræ et regnabit in secula seculorum. Hanc denique gloriam reliqua omnis gloria et bona omnia consequuntur.

IPSUM ADITE, quem doctorem et legislatorem vobis atque humano generi dedi (hæc enim parte doctorem Ecclesiæ constituit), propitius longè et familiaris per ipsum vobis loquens quàm olim Patribus per prophetas. Ipsi, quæcumque docuerit aut mandaverit, etiamsi superent captum mentis vestre, etiamsi humano iudicio absurda aut carni inimica, fidem adhibete atque obedite, non aliter ac mihi; ipsi, inquam, non alteri cuivis qui ab eo vel tantillum dissideat; cui jam vidistis legem et prophetas cedere suo munere defunctos; in quo uno exstant omnia et plenè et clarè, quorum non erat in lege et prophetis nisi umbra obscura; qui denique eos qui ipsum audierint ad talem gloriam perducit quali vos jam ipsum vidistis ornatum. Allusio autem hic esse videtur ad prophetiam Moysi, Deut. 18, v. 15: *Prophetam de gente tuâ et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies*, etc. Reliqua ad paternæ vocis explanationem facientia quære supra 3, v. 22.

VERS. 56. — DUM FERRET VOX, Græcè, *dum facta fuisset illa vox*, id quòd jungitur cum verbo proximo, *inventus est*. Latine, *dum ferret vox*, jungendum est cum nomine solus: *Inventus est tum solus adfuisse dum ferret vox*.

INVENTUS EST, scilicet, statim à discipulis (qui, ut sonabat vox, mox proni in terram corruerunt) sublevantibus oculos et discipientibus an fortè adhuc adessent Moses et Elias. Videntes Jesum solum certo certiores redditi sunt, voce illâ non alium quàm Jesum ipsum declaratum esse Filium Dei et præceptorem hominum, præter hoc quòd pluribus aliis argumentis hoc idem manifestum ipsis esset. Nam quanquam discipuli antequàm Dei voce in terram prosternerentur vidissent Mosem atque Eliam descendentes, nube illos ex oculis auferente; tamen mox ut oculos ausi fuerunt sustollere, circumspexerunt an nusquam iterum illi adessent. Caterùm non tantum illos amplius

jam solus esset Jesus; ut sic, quemadmodum Chrysostomus observat, non esset dubium de Christo solo vocem intelligi: hic, Jesus quem instar solis fulgentem à Moysè et prophetis agnitum, prophetatum, probatum vidistis, IPSUM ADITE, scilicet loco omnis legis et prophetarum, quos et velut officio suo functos jam cedere vidistis. Alludit enim ad verba Moy-

non viderunt, sed neque nubem, neque gloriam vultus aut vestium Jesu. Voce enim audita, mox disparuit et nubes, et Jesus resumptâ pristina facie ac vestimentorum specie quali venerat in montem, propitius accedens jussit surgere discipulos. Hoc rerum statu omnia, sublatis oculis, vidisse discipulos, intelligendum hic est. Discedunt itaque Moses et Elias solo remanente Jesu, et quasi fluit ex tribus unus, ut doceatur, legi ac prophetis temporariam fuisse gloriam, ut solum Evangelium conspiciam maneat. Non amplius auditur vox Patris è nube, quia idèd semel locuta est, ut semper deinde audiatur Filius. Occulit Jesus gloriam suam, resumptâ similitudine carnis peccati, dum perficit opus redemptionis nostri. Denique spectaculum illud totum evanescit, relicto desiderio ac spe sui tempore oportuno æternum videndi, ut interim ad pristinam militiam redeundum sibi esse discipuli sciatur.

TACERUNT; prohiberent enim Jesus referri aliis quid vidissent, quia, vel incredibile foret pro rei magnitudine, vel post tantam gloriam sequens crux audiret animos scandalum faceret irreparabile. Vide supra, ubi eadem de causâ prohibuit ne diceretur Christus. Id tamen quod jam illis noluit dici, jam voluit his tribus ostendere, primum ut solverent promissum supra 16, v. 28, factum, cuius ratio illic data fuit; deinde ut hi capita arcitius ipsi inhererent, illorumque exemplo ceteri discipuli; cùmque visuri ipsam essent mortem obeuntem non prorsus deiecerit ipsos infirmitas, quasi necessitate aut vi pati cogere, qui declaratus cœlitus Dei Filius, nihil dilucilius posset corpus suum à morte eximere, quàm particeps reddere cœlestis gloriæ; denique ut cùm suo tempore discipuli isti prædicaturi rem essent, evidens fieret etiam quo tempore semetipsam Jesus exinanivit, deitatem gloriamque, licet abscondita esset carnis vultu, integram isti testasse. Intelligi possit discipulos istos non sine vi quâdam ac labore hoc arcantum tamdiu tacuisse, cùm res esset relatu dignissima. Nam ut ceteri discipuli multum his molesti fuerint, non est admodum probabile, cùm res nocte gesta parvum reliquerit suspitioni locum: existimatus est enim Jesus sub noctem ad orationem cum his tribus secessisse.

VERS. 57. — IN SEQUENTI DIE. Hinc intelligitur Jesum cum tribus illis discipulis totâ nocte in monte mansisse.

DESCENDENTIBUS ILLIS, Græcè, eùm descendissent illi, scilicet Jesus tresque illi discipuli.

OCCURRENT ILLIS, vel ut est in aliis libris et Græcè *illi*, scilicet Jesu, salutandam gratiâ et gratulandam adventum.

VERS. 58. — VIE DE TURRA, quidam è turribus, exclamans, jam impleta, Deut. 18, v. 15: *Prophetam de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus, ipsum audies*, ei credendo, obediendo, serviendo, tanquam ipsi verbo et sapientiæ divine legislatrici, quantumcumque scilicet ardua, et præceptis legibus contraria docere videatur.

NAVIT, ea occasione quam Marcus narrat cap. 9, v. 24; nam Lucas compendio utitur quemadmodum Matthæus.

RESPICE IN FILIUM MEUM, sive ad filium meum, id est, miserere, adjuva filium meum; solemus enim respicere quos volumus adjuvare; avertere autem faciem, ab eis quos derelinquere.

UNICUS, unigenitus. Angebat hoc paterni cordis dolorem.

VERS. 39. — ET, scilicet quia subaudiendum est hic repetitum, quia: Quia unicus est mihi et quia ecce spiritus, etc., q. d.: Quia, cum sit unicus mihi, ecce spiritus cum miserè vexit.

SPIRITUS malus.

APPREHENDIT, capit, corripit, invadit, sæpè; usus temporis præsentis frequentiam consuetudinemque significat.

ET SEBITO CLAMAT, ita ut derепentè vociferetur puer, clamorem edens doloris argumentum.

ET ELIDIT, in terram abiicit, scilicet spiritus puerum. Cæterum particula ista nec Græcè nec Syriacè existat.

ET DISSIPAT EUM, et discerpit seu lacerat eum, convellit ei totius corporis membra. Secundum Marcum vertit Interpres, conturbat eum, v. 20, discerpit, v. 26.

CUM SPUMA, spumâ ex ore ebulliente, quo horribilius est malum.

VIX DISCEDIT; ab eo, additur Græcè et Syriacè. Vix tandem discedit ab eo, agrè discedit. Significat malum esse diuturnum.

DILANANS, conterens, caput cæteraque membra terræ illidens totumque atterens; sic in morbo comitiali accidere solet.

VERS. 40. — ET ROGAVI, rogavi autem, te absente.

ET NON POTERUNT. Hinc narrat Marcus fuisse argumentum contentions scribarum cum discipulis. Cum enim in medium, absente Jesu, productus esset puer dæmone agens luaticus, rogatique discipuli ut expellerent dæmonem, tentassent irritò conatu; plausibilis insectationis occasio scribis visa est, ac cupidè ab illis arrepta. Insultant itaque quasi victores, nec modò subsannant discipulos, sed protrivunt etiam adversus Jesum, quasi vana esset potestas ea quam gloriarentur discipuli se ab Jesu accepisse, et omnis quoque illa virtus quæ Jesus ipse se prædium simularet; id enim patere ipso absente: nam præsens si quid faceret, dæmonis operâ facere aut malis artibus uti; nullâ verò virtute divinâ prædium esse, sed seductorem, omniaque illius dolo ac fraude esse plena. Hæc aut his similia scribarum cum discipulis contentio habebat, omnia contra Jesu gloriam directa. Sed Jesus, qui suos confundi non nihil passus fuerat, in tempore ipsis adfuit, ne per scribas in speciem victi, ignominia et illi et ipse ipsiusque evangelium afficerentur. In versu sequenti Jesus adscripsit culpam incredulitati patris et adstantium; at Matthæi 17, v. 20, adscribit incredulitati discipulorum, volens allucere illos ad petendum fidei incrementum, infra,

17, v. 5; nam ad miraculi patrationem requiritur fides utriusque partis, et ejus quæ habet edere, et ejus cui editor miraculum; inprimis tamen et maximè ejus quæ edere habet (quanquam Jesu, qui propriâ virtute operabatur, nullâ fide opus erat); sed illos quidem, quorum peccatum manifestum omnibus erat, Jesus coram omnibus arguit; discipulos autem, quorum non item, seorsum, ut illorum consuleret auctoritati. Non pauca enim aliàs dæmonia feliciter eiecerant, fide necessariâ instructi; sed cum viderent hic dæmonium adè seorsum, quod in juvene tot jam annis radices egisset, fide apud se fluctuare ceperunt, et timere ne major esset mali vis quam ut eâ quam à Jesu acceperant virtute vincî posset; conturbati ad hæc scribarum presentia paratorum ad callumniam quidquid tandem eveniret. Potestatis igitur ejectionum dæmonum, quam à Christo acceperant, usus per incredulitatem impeditus fuit. Et in citato Matthæi cap. 9, v. 21, alteram Jesu reddi causam non eieci dæmonii: Hoc genus non eiecit nisi per orationem et jejunium.

VERS. 41. — GENERATIO, natiò, gens. Exclamat Jesus in hominem istum Iunaticum patrem aliosque presentes, maximè verò in scribas, quorum Marcus meminit, atque horum occasione in gentem totam (nec enim erant isti dissimiles reliquis plerisque omnibus), ut causam non sanati pueri.

INDEBILIS, incredula; quæ voce utitur interpres secundum Matthæum. Defectu fidei hominum fit ut vera et magna beneficia in homines à Deo non conferantur: incredulitas divinam potentiam delinet quominus efficientissimam in rebus etiam difficillimis sentiamus; ac presertim, ubi, et is qui postulat miraculum incredulus est, et adstantes pro quorum salute edendum foret. Pater pueri hujus, cum propter absentiam Jesu offerret illum discipulis, verebatur ne minor esset discipulorum virtus, quam ut tam atroci spiritui expellendo par esset, cùmque jam reipsa se id comperisse putaret, cepit et de Jesu virtute diffidere, cui plures alii presentes astipulabantur, verisimile est. Scriba, qui nunquam crederant in Jesum, jam etiam in infidelitate obdurabantur et exsultabant.

PERVERSA, distorta. Significat duròs, præfractos, et pertinaciter incredulos, qui nihil ullâ ratione doceri se, nihil sibi quod rectum sit persuaderi patiuntur. Plurima hæc enis ediderat Jesus miracula tam per discipulos quam per seipsum, multa dederat sui documenta luce merediana clariora; at qui non tantum ad fidem adducti non sunt Judæorum plerique, signanter autem scribae, ut etiam ab obrectando, calumniando et persequendo, non abstinuerint, imò dediti operâ lucem ante oculos positam extinguere sint conati. Vetus est istud epitheton nationis Judaicæ, ab ipso etiam Mose illi attributum, Deut. 32, v. 5: Generatio prava atque perversa; nam et tales se in egressu ex Ægypto præstiterunt.

USQUEQUO ERGO APUD VOS. Quousque tandem ero vobiscum? Interpres neglecti particulam πῶτι, quæ

tamen hic suam habet emphasim. Superiora valde aspera, sed hæc longè asperiora sunt: quid enim accidere illis possit deterius, quam ut deserantur aut tanquam desperati abijciantur à Christo? verba sunt animi indignabundè, molestè ferentis se nihil proficere, se operam perdere in juvandis et docendis istis; arguentis tamen et objurgantis, tanquam medici, non taedio victi, q. d.: Quid hic ago vobiscum? quandiu frustra versor apud vos? quandiu hic luctari pergam cum vestrà pertinaciâ? Tot perpetratis hæc tenus miraculis, tot beneficiis cumulatis, nihil proficio. Merito certè vos deseram ut intractabiles. Hic quodammodo Dominus Jesus secum ipse certat: justitia suadet ut deserat incorrigibiles; bonitas desiderat salutem illorum et cupit militiam superare; itaque juxta æquitate castigat excipitque eos pro meritis, ut vel hinc respiciant. Non dubium est quin Christi animus eandem semper moderationem retinuerit; interim tamen eorum malis sic ingeniscebatur, ut magis duceretur affectibus: nec enim parva animi ipsius afflictio fuit, illorum perversitas incurabilis.

PATIAM VOS? quousque tandem tolerabo vos? Quandiu feram mores vestros intolerabiles?

ADDEC. Ut demonstrat se non ipsis sed vitis ipsorum succensere, simul et ut virtutem suam, quæ in dubium vocata fuerat, ab opprobrio vindicet, nec existimetur rei difficilis præstationem objurgationis simulatione subterfugere, pergit benefacere jubetque adduci miserum, non quod absentem curare non posset, sed ut, et mali gravitas, et sua virtus, ad Dei gloriam perspicuè omnibus fierent.

VERS. 42. — ET CUM ACCEDERET; Græcè, adhuc autem accedente eo; in ipso adhuc itinere, cum adduceretur illius, mox sentiens dæmonium præsentem Filii Dei virtutem. Adhuc, additur, Græcè, quod tamen Syrus non magis agnoscit quam Latinus.

ELISIT, abiicit in terram. In quem sensum et Syrus hoc loco vertit armo, projecit, prostravit. Græcè est ἐξέβαλεν, quod alii vertunt laceravit.

DISSIPAVIT, discerpit, ut mox, v. 39.

ET INCREPAVIT, sed increpavit, objurgavit, id est, imperiosè dirèque præcepit illi.

SANAVIT, eiecit immundo illo spiritu, unaque proligatis malis omnibus quæ ille procurabat.

ELIS, suo, elevans manu suâ humi jacentem instar mortui, quod Marcus narrat.

VERS. 45. — IN, super, MAGNITUDE, τῆ μεγαλειότητι, magnificentiâ, magnificè virtute. Nam ut solent mirifica illa facta vocari μεγαλία (magnalia dicit interpres poster, Act. 2, v. 11), ita virtus celestis, istorum operum effectrix, μεγαλειότης; dicitur. Quò miserabilis fuerat mali spectaculum, hoc magis admirati sunt, dæmonium tam pertinax solâ increpatione esse expulsum, et pererum multis modis lesum subito restitutum sanitati. Erat illa non quævis, sed magnificentissima certè virtus.

DEI; manifestum enim erat non aliâ virtute quam

divinâ hæc geri; cæterum non credebant Jesum propria virtute agere.

MIRANTIBUS, laudantibus atque applaudentibus.

IN OMNIBUS, de omnibus, super omnibus.

DIXIT ipse seorsum ad discipulos. Ne putarent discipuli ipsum animo efferrè ob hominum laudes, monstrat se meminisse odiorum quibus brevi deprimendus ab illis sit. Rursus ne discipulos eò gravibus deieceret imminens præceptoris passio, quo altius extulisset gloria, si, absque omni memoriâ adversorum, liberum gloriæ cursum permisisset; prædicit passionem suam, et præsentem gloriæ voluptatem prudenter temperat ignominie prophetiâ.

VERS. 44. — PONITE, reponite, vos; emphaticum est, q. d.: Sinite homines mirari et celebrare ea quæ à me geruntur; vos autem ne existimetis me illorum parùm solidâ gloriâ delectari, neque vos eferat præceptoris laus, sed attento animo considerate potius ea quæ jam instant, scitu necessaria non minis quam magnifica illa facta mea.

IN CORDE; in auribus, quo modo est et Græcè et Syriacè, re eodem redeunte. Attentè auditis conservate animoque revolvite. Attentos studuit reddere discipulos ad id à quo maximè abhorrebat.

SERMONES ISTOS, quos vobis dicam, multum alienos ab hominum laude. Non avocati discipulos à consideratione rerum magnificè à se gestarum, sed à consideratione vanae inconstantisque hominum laudis, ad ignominiam quam brevi ab hominibus passurus esse.

FUTURUM EST UT TRADATTA, ad verbum, futurus est traditi, scilicet ad necem. Cunctis signa admirantibus ipse præannuntiat passionem, non enim signa salvant sed crux beneficia præstat. Ut tradatur: scilicet proditione Judæ condiscipuli vestri, quanquam illud nondum aperiat, quod nec Judas adhuc medicatus fuerat; reservat autem ultimæ cœnæ. Frequenter prædicit discipulis passionem mortemque suam, quam non facile illi credebant aut admittebant, ne inopinito periculo turbarentur, ne cum adesset tristis illa rerum facies, labefactaret ipsorum fidem, memorum quam sæpè quæquam asseveranter illa audissent prædicit, quæ et vitare utique potuissent ipse qui potuerat prædicere, nisi spontè corquoque Dei consilio illi subire elegisset. Signanter autem jam repetivit, cum per Galilæam adornaret iter in Judæam (vide Marc. 9, v. 30) ubi accidere ista oportebat, ut certissimam præsentiam suam deliberatamque voluntatem monstraret, qui prædiceret omnia explicitè, priusquam ille ageret ubi eventura illa erant, priusquam odia in se inimicorum paterent, imò verò eò loci ubi gloriosè ipse celebrabat et colebatur. Quoties verò rem istam prædicit, toties novam declarat circumstantiam quam ante non declararat; quemadmodum hoc loco tradendum inimicis se dicit, quod antea non dixerat, ut constaret, non tantum mortem, sed et circumstantias singulas mortis accuratè ipsi exploratas expetitæque fuisse priusquam contingerent.

IN MANUS HOMINUM, potestati hominum impiorum, id est, inimicis, persecutoribus suis, videlicet seniori-

bus, scribis et principibus sacerdotum, quos supra nominaverat.

VERS. 45. — IGNORANT, non intelligebant.

VERBUM, hoc dictum, hunc sermonem, quantum semel atque iterum auditum; non ex tarditate ingenii, sed ex amore potius præceptoris. Facile enim assequerentur significationem verborum, quæ clara aperteque erant (hinc enim, Matthæo referente, contristati fuerunt), sed ignorabant quomodo et quam ob causam, quo merito, quo fine, illud quod significabatur fieri posset aut deberet, quomodo constaret illud cum miraculis Jesu, cumque eâ quâ jam imbuti erant fide de Jesu, quod esset Christus Filius Dei vivi, regnum Israel gloriosè initurus, idque brevi; vir sanctissimus, quod experientiâ nôssent, cui præter omnia facile esset mortem evitare et hostes quoque ipsos disperdere: toti enim erant in consideratione mortis, nec magnificabant resurrectionem quam cædes Domini præcedere haberet. Non tamen fidem detrahebant verbis ejus, sed ut obscura simul et tristia non demittebant in pectora; forte etiam imaginabantur ea parabolicè dici, alio sensu quam primùm præ se ferrent. Relinquebantur adhuc à Deo hoc in negotio sibi metipsis, nec illustrabatur illorum mens ad mysteria mortis et resurrectionis Christi, quibus salus humana parienda erant, intelligenda; tanquam pueri enim nondum erant capaces.

VELATUM ANTE EOS, Græcè, *absconditum ab eis*, id est, occultum illis. Est enim hebraica phrasid, qualis, psalmi 68, v. 6: *Et delicta mea à te non sunt abscondita*.

UT NON SENTIRENT, ita ut non intelligerent nec saperent illud.

TIMEBANT, veriti increpationem, veriti et mæroris, quo constructi erant, Matthæo narrante, augmentum, si dilucidius res explicaretur. Non fuit laudabilis hic timor, qui, et perplexam dubitationem, et vitiosam tristitiam aluit; nec enim immodicè contristati fuissent, si rem intellexissent.

VERS. 46. — INTRAVIT, ingressa est, subit.

COGITATIO quam et verbis inter se declararunt, et ambitiosè disceptatione tractarunt, quod ex prioribus evangelistis constat.

QUIS, Græcè: *De hoc, quisnam*. Omisit interpret articulum *quod*, qui hic legitur.

MAJOR, maximus: comparativus loco superlativi. Maximus, id est, Regi Christo, auctoritate, honore, dignitate proximus. Matthæus addit: *In regno cælorum*. Frequens erat Jesu sermo de regno cælorum, quod præterquam quod appropinquasse palam prædicabat,

VERS. 46. — QUIS MAJOR; Græcè *quisnam*, erit maximus dignitate, auctoritate, honore proximus Regi Christo futurus? Occasionem sumpserat ista ambitiosa contentio in viâ, et hæc quæstio ex eo, quod dixerat superius se moriturum, et tertîa die resurrecturum. Nam eodem proorsus modo Math. 20, vers. 21, filii Zebedæi, auditâ mentione resurrectionis ejus, petant claudere latus dexterum et sinistram Christi in regno ejus. Et Lucae 22, eam vers. 46 et 22, intellexissent traditionem Christi, et regnum in-

jam etiam intellexerant apostoli in foribus esse, ex eo quod docuerat illos se, tertîa à sua morte, quam brevi obiturus esset, die, resurrecturum: nam et sic Math. 20, v. 20, et Luc. 22, v. 24; tertîo, inquam, hoc ambitionis vitio adusti referuntur apostoli, eadem undè occasione mentionis mortis et resurrectionis, quid aliud foret resurrectio ignorantes, nisi instauratio quedam et possessio regni. Fingebant autem animis regnum hoc, quamvis in cælis postea æternum foret, prius tamen hoc in mundo resurrecturum, splendidum, gloriosum, felix, cœlestique Dei virtute firmum, cuius Christus Rex, Christi studiosi cives forent, alii aliis honore ampliores, Christo Regi gratiores ac familiariores, auctoritate postremò dignitateque clariores, atque ex his unus ab ipso Rege primus, quemadmodum fit in aliis hujus mundi regnis; nec dubitabant quin duodecim ipsi cæteris omnibus priores ac majores forent, ut primi et individui comites atque apostoli Christi Regis: sed è suo numero observaverant jam Christum Petro et duobus Zebedæi filiis familiaribus quam reliquis ipsis uti, et his quidem nomen *filiorum tonitru*, illi *Petri* nomen impostuisse, tanquam futuri primarii lapidis in eo quod molebatur ipse Ecclesie ædificio, rursus huic claves regni cælorum et potestatem ligandi atque solvendi promississe. Ut ergo suspicantes sunt admodum quos occupat pravus regnandi ac dominandi affectus, ceperunt cogitare apud se, his primates fore sibi que præferendos esse in regno cælorum, ac præsertim Petrum omnibus: id quod tamen non æquis animis poterant ferre, cum essent inter ipsos, alii ætate majores illis, quique Christo prius adhaeserant, ut Andreas, alii qui Christo sanguine juncti essent, quod illi non erant, ut Jacobus Alphæi, Simon Canneus, alii quos eruditio major et industria prudentiæque ad præfecturam aptior commendaret, ut Philippus et Bartholomæus. Hinc itaque contentio ipsorum ambitiosa. In Matthæo, cap. 18, v. 1, audent etiam interrogare Jesum ipsum, et questionem in medium proferunt generalem quamdam, quâ ita sperant se obtigere posse peccatum suum, tanquam qui non de se solis, sed de omnibus quævisissent, desiderantes scire id quod omnium intersit, quod non ambitionis utique, sed prudentiæ fuisset, ut tamen intelligant suæ controversiæ definitionem. Nam, si, exempli causâ, responderet Jesus: Natu maximus ex his qui me sequuntur, vel conjunctissimus mihi sanguine, vel qui pura reliquit ut me sequeretur, vel qui assiduis mihi magis fuerit; ex hujusmodi aliquâ expositione putabant illi se posse statuere comparationem inter se ac distinctionem contentionumque finem. Hic descri-

stare mox, vers. 24, ceperunt contendere quis esset major. Valdè enim carnaliter videtur de isto regno, Rege, et dignitatibus, et præfecturis ejus more scilicet terrenorum regnorum cogitasse. Amulationis autem causa erat, quod alii essent Christo carne propinquiores; alii vocatione priores, alii ætate, alii eruditione majores, alii in secretis familiariores; de aliis quod Petrus cæteris per clavium promissionem, et imperium per tributi solutionem insolitam præferri videretur, ut notat Chrysost. et Hieron.

bitur apostolorum ut cæterorum hominum ambitione infectum ingenium, quò sanetur tam in nobis quam in illis: in quibus quidem integrè ad eò sanatum fuit, ut postea de postremo potius quam de primo contendere rint loco.

VERS. 47. — VIDENS; quod oculorum est ad animum transfertur.

COGITATIONES, hæc cogitationem, cordis illorem; nam quamvis verbis inter se prodidissent cogitationem hæc suam, non tamen cognoverat eam Jesus, absens cum fuisset, nisi divinitatis suæ, cordium secreta rimans, virtute; questione enim illâ quam secundum Matthæum proposuerunt, abscondere studuerunt contentionem suam.

PUERUM, puerulum, puellum: significatur admodum puerum fuisse, etiam ex Chrysostomi sententiâ; ex eo tamen quòd advocatus est, Math. 18, intelligitur pedibus vel mediocriter uti potuisse: infantem itaque accipit jam primùm balbutientem atque iurientem, hinculum, inquam, trimulumve. Facit ad emphasim diminutio, dum non ad ejuuscumque pueri, sed ad admodum pusilli imitationem invitatur, qui ab omnibus passionibus omninò sit liber. Fieri possit filium fuisse ejus, cujus ea domus erat propria, vel qui eam administrabat Jesu absente; quem, non dubium est, fuisse cum familiâ suâ domesticum fidei.

STATUIT, collocavit, sedere fecit.

SECUS SE, JUXTA SE, apud se, ante se. Hoc est quod alii Evangelistæ dicunt in medio eorum; nam et ipse Jesus sedebat in medio eorum, ibi æquè ab omnibus conspiciabatur; ut non verbis tantum recitator, sed et reipsa ob oculos posito exemplo admodum opportuno, efficacius moveret, alitiusque infingeret quòd docere volebat. Usi sunt hujusmodi *2247*, actione simul et oratione constante, utilissimâ illâ ad permovendum, frequenter prophætæ; dum, verbi gratiâ, captivitatem et transmigracionem, et verbis prædicant, et in exemplum vivum, Isaias incedit nudus ac discalceatus, Isa. 20, v. 2; Jeremias vincula et catenas injicit collo suo, Jer. 27, v. 2; Ezechiel migrat in omnium conspectu, interdiu transfert suppellectilem suam, et vesperi per fossos pariete ipse domo humeris effertur, Ezech. 42, v. 7.

VERS. 48. — SUSCEPERIT, hospitiu. Hoc uno beneficiæ, humanitatis honorisque officio omnia intelligit.

PUERUM ISTUM, puerulum talem, ætate, sed magis voluntate, humilitatis, inquam, ac modestiæ virtute, cujus consuetudinem mundus ut ignobilem aversatur. De utroque puerulorum genere videtur loqui, et eò quòd propriè hujusmodi est, et eò quòd metaphoricè sic appellat, significans eos qui depositi omni altitudinis opinione ad subjectionem et modestiam se moresque suos componunt, qui omni superbiæ vacui nihil

VERS. 48. — QUICUMQUE SUSCEPERIT, hospitiu scilicet, quò tamen uno humilitatis officio omnia beneficiæ significatur; FIURUM qui videlicet se humiliaverit, sicut parvulus. Magis enim loquitur de figuratis per parvulos, quam de figurâ, seu de ipsis par-

fieri pro nihilo ducunt. De his solis Syrus intelligens locum et hic et secundum Marcum verit: *Talis aich hono*, tanquam puerum hunc, quod est, similem puero huic.

IN NOMINE MEO, meâ causâ, quia discipulus meus est, et ex meâ doctrinâ hunc in modum se exinanit. Vel si et de pusillis ætate loquatur, in nomine meo, quia meus est Sacramenti regeneratione, aut, ut eductum in candore hujusmodi puerili juxta doctrinam meam.

ME RECIPIT, eo loco id habeo, non secus remunerator, quam si me ipsum excepisset hospitiu, aut aliis hujusmodi beneficiæ, humanitatis, honorisque officiis processit fuisset; hujusmodi enim apud me maximi sunt pretii, ut qui mihi simillimi sint et me proximè referant. Quia nova erat doctrina ista, aliena à consuetudine mundi, qui humiles sunt contempti, declarat quanto faciat ipse illos quos sibi æquat, prædicatque non obscûrè, fore et hoc in mundo à quibus honoretur illi et beneficiis afficiantur, dum obliqûè illos omnibus commendat, et quò se quisque exinaniet, eò plus honoris illi haberi præcipit, maximâ remunerationis spe datâ. Quâ simul ratione fideles omnes invitât, ut dàm se quisque subjicere studeat, alii alios in pretio habeant, mutuanque foveant charitatem.

NAM. Reddit causam quare Deum Patrem Filiumque recipiat qui puerulum istum vel illi similem recipit, quia magnus sit, quia magni admodum fili à Deo, puerulus hujusmodi; non tamen illud exprimit, verum illud quòd consequitur majus, et quò definit præsentem apostolorum de primatu controversiam.

QUI MINOR EST INTER VOS OMNES, qui minimus est omnium vestrum, id est, simillimus huic puero, quod est, humillimus; quòd Matthæus ait: *Qui humiliaverit sicut parvulus iste*. Qui se minimum omnium et judicaverit et gesserit, simplicitatem atque innocentiam, pueruli ætati simillimam, vitâ ac moribus quàm proximè expresserit.

HIC MAJOR EST, hic est omnium maximus, hic omnibus præferitur, hic omnium maximè fit à me et Patre meo, ad eò ut qui illum suscipiat, alterum me, alterum Patrem suscipiat. Contendite igitur omnium esse humillimi, modestissimi, obedientissimi Deo, et officiosissimi erga proximos, si omnium velitis esse maximi. Hujusmodi enim contentio tam fit apta regno cælorum, quam altera illa aliena est. Græcè et Syriacè pro, *est major*, legitur *erit magnus*, futuro tempore; quòd et ipsum quidem verum est, videtur tamen magis propria Latina lectio. Nam positivum nihil dubium est superlativi esse loco.

VERS. 49. — RESPONDENS, id est, occasione ex verbis Domini Jesu acceptâ, subjecti ac propositi.

JOANES, apostolus. Quia dixerat Jesus, gratissimum

VALIS, IN NOMINE MEO, id est, meâ causâ, quia meus est, et propter me exinanitus. ME RECIPIT, id est, tantum facio, ac si meipsum susciperet, et ita remunerabor, quia mihi sunt simillimi.

sibi et Deo Patri esse, si quis parvulum aut humilem quemvis in ipsius nomine recipiat, foveat, juret, junctumque sapienter didicerat Joannes à Magistro, gratissima ipsi et ipsius Patri esse, quæcumque fierent in nomine ipsius; venit Joanni in mentem, quod prohibuisset aliquando cuidam, ne in Jesu nomine ejiceret demonia. Veritas ergo ne minus recte fecisset, eò quod impeditisset optis charitatis, quod parvulis miseris exhibebatur in nomine Jesu: proponit Magistro rem, abruptum licet propositum Magistri, ambitioni eradicanda humilitate commendanda intenui, et tacite interrogat, bene fecisset an male: simulque ostendens, quod et bono animo id fecisset, et paratus esset corrigi, si minus recte fecisset.

VIDUUS, ego et quidam alii ex nostris, nuper cum tuo jussu Judæam peragrarem prædicandi Evangelii causa.

QUEDAM, ignotum.

IN NOMINE TEO, id est, per nomen tuum, appellato nomine tuo. Hinc discipulis apostolos, cum demonia ejicerent, usos fuisse appellatione nominis Jesu, quamvis adhuc mortalem inter homines vitam agentem, præcepisseque demonibus in nomine Jesu, ut exirent: nam illos iste esse imitatus. Valens enim apostolos in nomine Jesu ejicere demonia, tentavit an non et ipse id posset, nomine Jesu adhibito: præsertim cum virtus omnia à Jesu nomine proficisci videretur. Simile legitur Act. 19, v. 14, de filiis Scævæ principis sacerdotum.

EJICIENTEM DEMONIA. Pluralis numerus, *demonia*, intelligendum dat, quod jam quædam demonia ejecerat ille reipsa; ut certe non ea fuisset ratio prohibendi, si iste tentasset quidem ejicere, sed frustra: ipse enim per se conatus frustratus, ipsi id prohibuisset. Cum ergo vidisset Joannes illum, jam quidem ejicisse demonia quædam, pergere autem id amplius tentare, prohibuit eum.

QUA NON SEQUITUR NOBISCUM, scilicet te, id quod exprimitur à Syro. His verbis dat Joannes causam quare prohibuerit eum, eò quod non esset de numero apostolorum, vel eorum discipulorum qui corpore Jesum quocumque sequerentur, qui soli nimirum acceperant à Jesu potestatem auctoritatemque demonia ejiciendi. *Quia tradiderat Salvator*, inquit Cyrillus in Catenam ad Lucam adductus, potestatem apostolis, ut spiritus immundos ejicerent, putaverunt nulli aliorum quam sibi solis licere concessam gerere dignitatem. Hic ergo cum Jesum non sequeretur, idque propter aspectum vivendi modum, quod ait Euthymius, ac proinde non accepisset à Jesu id facultatis aut mandati, videbatur præter ordinem à Jesu constitutum agere non nihilque injuriæ Jesu irrogare, quod injussus, Jesu nomine, ad ejiciendos demones uteretur. Non invidiâ aut studio ambitionis ducti id prohibuerant discipuli, quasi laborarent de asserendo honoris sui privilegio, et soli hoc jure potiri vellent, quæ Calvinii sententia est (nam si ita fuisset, non consulissent Jesum an recte fecissent, male sibi consciis), sed amore, quod ait Ambrosius, et zelo ducti, licet minus prudenti; quod

consulere vellent auctoritati Jesu, ejusque conservare disciplinam, ne quis, cui ipse eam potestatem non fecisset, ipsius nomine uteretur vel potius abuteretur, ne visceret ipsius nomen et potestas ista, si omnes hoc tentarent. Notant hoc enarratores Græci, abfuisse à discipulis invidiam, non invidisse omni homini huic potestatem ejiciendi demones, sed indicasse, non permitendum his quibus Jesus id non mandaverat, ut in Jesu nomine demonia ejicerent; Theophylactus, Victor, Titus; quo ferè modo Josue arbitrabatur non permittere prophetare, qui spiritum à Mose non accepissent, veritus ne Mosis majestatem periclitaretur, Num. 11, v. 28. Porrò non dicit Joannes, quia non credit in te, aut quia male vivit, non enim noverat hominem; et quamvis etiam à malis, adeoque ab incredulis, esse possint miracula in nomine Jesu, quemadmodum discere licet ex Matth. 7, v. 22, 23, et Act. 19, v. 15, verisimile est tamen hunc, si non credidisse, certè alienum non fuisse à fide in Jesum, et penitentiam quam Jesu prædicante didicerat (id quod responsio Jesu subsequens satis dat intelligendum), quantum à sequela Jesu, propter vitæ asperitatem, quod dictum est, fortassis abhorreret. Admiratus enim virtutem nominis Jesu, putavit etiam se, eo adhibito, posse demonia expellere; et profecto, credibile non est, Jesum in illis initiis id concessisse homini, ab ipsius doctrinâ et moribus prostris alieno. Cæterum quamvis bono animo hic videretur apostolos imitatus, non sine temeritate tamen id aggressus est de quo nullam promissionem, nullum mandatum acceperat, quoddam, quod Theophylactus et Euthymius adiunt, *vane gloriæ amore captus*. Sed successu audacia non caruit, quia, quamvis eam facultatem præsens unâ cum reliquis discipulis à Jesu non accepisset, acceperat tamen abens, ab eo qui nullam sibi ipse legem præscripserat, quin tam secretè quam publicè, tam absentibus quam presentibus, dona sua suo pro libitu posset distribuere. Nam et hoc modo placuit ei nominis atque evangelii sui gloriam propagari: ut et ii qui hujusmodi miracula in ipsius nomine operari tentarent, et ii qui ea miracula viderent aut audirent, admirandam ipsius, per absentem adeoque ignotos operantis, virtutem ipsæ experientiâ agnoscentes, facilius ad perfectam Evangelii fidem adducerentur.

VERS. 50. — NOLITE PROHIBERE, ne prohibeatis scilicet in posterum, si similis rursus se offerat occasio, ut non debeueratis hunc prohibuisse. Plures alloquitur Jesus, Joannes enim narraverat à se aliquos discipulis illum prohibuit fuisse. Porrò non reprehendit discipulos Jesus, quia animo bono, adeoque amore, quod ait Ambrosius, id fecerant, sed mansuetè docet atque instruit. Non debetis, inquit, hujusmodi prohibere, tamen non sequatur vos.

ADVERSUS VOS, PRO VOBIS EST. Iti et Syriae. Græcè leguntur primæ personæ pronomina, quoquam Titus, necnon Cyrillus in Catenâ citatus, Græci enarratores (si modo non est Cyrillus, idem qui Titus) secundam exponant personam. At sive primæ sive secundæ personæ pronomina legantur, sententia eodem

recidit, eum qui nihil agat, quod Christi apostolorumque instituto, Evangelio, inquam, propagando, adversetur, pro Christi ac discipulorum, ipsiusque Evangelii favore, habendum esse, ac proinde non prohibendum, idque à discipulis præsertim. Qui nihil agit quod vobis adversetur, quod ob sit instituto atque officio vestro, prædicandi nomen meum, et multos homines Evangelio ac regno meo lucrificandi, non pro vobis esse, vobiscum facere, vestroque instituto favere, credendum vobis est. Nemo enim præsumi debet malus, nisi contrarium doceatur, uti humana etiam leges definiunt. Jam verò quod ejiciat quis demonia in nomine meo, etiamsi ille corpore me vobiscum non sequatur, nihil obest vobis vestro instituto, aut nomini meo, imò verò prodesse id potest ad propagationem nominis et Evangelii mei. Quocirca non venit ille à vobis prohibendus hoc nomine, ut non est movendum bellum ei qui vos non læcessit: sed quod agit, in meliorem partem interpretemini oportet, et ipseque æquissimâ hæc regulâ examinandus, et religiosâ interpretatione à vobis excipiendus est: *Qui non est adversarius nos, pro nobis est*: de singulis enim optimè sentiendum est, donec aliud appareat, nec in deteriore partem accipiendum, quod rectè licet interpretari. Qui ergo non resistit Evangelio, nec oppugnat aut persequitur veritatem, ille saltem mente favere et animi studio propagare veritatem, hoc est, aut in me credere, aut eò propendere existimandum est, idque eò magis, si certâ etiam actione veritatem promoveat, etiamsi vitam non ducat in externâ congregatione vestrà. Jam hæc sententia non est contraria illi Matth. 12, v. 50: *Qui non est mecum, contra me est*: illic enim præcipue de animo, hic de opere; hic de discipulis præsertim, illic de seipso Christus loquitur. Illic, ait, adversarium suum esse, quisquis non integro ac sincero animo se ipsi jungit, medium enim esse non licere: hic discipulos suos docet, ut pro favoribus habeant omnes qui non declarant se adversarios, præsertim eos qui quid agunt, quod promovere institutum ipsorum possit: nihil enim in deteriore partem interpretandum, quod rectè licet interpretari. Non igitur probat Jesus omni ex parte factum hujus exortiste, tanquam ab omni vitio temeritatis et vanæ gloriæ alienum; sed, hujusmodi occultis Dei judicio relictis, non vult à discipulis suis prohiberi, externum opus, officio bonum, quod obesse quidem non potest, potest autem prodesse suo modo, ad illustrandum Jesu nomen, ad Evangelii fidem propagandam, denique ad promovendam salutem, tam eorum qui hujusmodi miracula operantur, quàm aliorum qui ea viderint intellexerint; ferendum enim esse et gaudendum, si per quocumque et quacumque occasione glorificetur Deus. Quocirca scribit in hunc locum Victor An-

VERS. 51. — FACTUM EST AUTEM DUM COMPLEBERENTUR, id est paulatim impleri inciperent, DIES ASSUMPTIONIS EJUS, id est, statutum tempus assumpti muneris prædicationis et redemptionis, juxta illud Act. 15: *Segregate Paulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos*. Quamvis verisimilius et pleris congruentius accipi possint, dies assumptionis ejus in

tiocensis Græcus auctor: « Ne prohibeatis eum, vel hæc ratione ad virtutum incrementum animique perfectionem entendere. » Et clariss. Bela inter Latinos: « Docetur, neminem à bono quod ex parte habet arcendum, sed ad hoc potius quod nondum habet esse provocandum. Hæc doctus sententiâ dicit Apostolus: *Sed sive occasione, sive veritate, Christus annuntietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudeo*. Sed licet ille gaudeat etiam de his qui Christum annuntiant non sincerè, et tales aliquando in nomine Christi signa facientes, ob aliorum salutem censentur non esse prohibendi: non tamen ipsis per talia signa, securâ conscientia redditur, quin potius in illa die, cum dixerint: *Domine, Domine, nomen in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus?* responsus accipient: *Quia nunquam novi vos. Discedite à me, omnes qui operamini iniquitatem.* »

VERS. 51. — DUM COMPLEBERENTUR, dum laberentur paulatim, et appropinquarent fini; cum non ita multi dies supersedent, per mortem ascensurum in caelum. Ex tribus annis, qui constituti erant prædicando per Jesum Evangelio, ante mortem et assumptionem ejus in caelum; duo penè anni et dimidius jam lapsi erant, quibus in Galiliâ potissimum prædicaverat, restabantque soli sex septemque menses quibus posset in Judæâ.

DIES, statutum tempus; statutum autem definitumque ab ipso simul et Patre, ac proinde ipsi exactè notum.

ASSUMPTIONIS EJUS, quibus assumendus esset, quibus sursum recipiendus in caelum, quibus transiturus esset ex hoc mundo ad Patrem, ut loquitur Joannes, cap. 13, v. 1. Nominè assumptionis intelligit Evangelista ascensionem (quo modo Syrus veritè), quemadmodum et Act. 1, v. 2, usque in diem quâ assumptus est: quo verbo utens etiam paulo inferioris, Act. 1, v. 11, et Marcus, cap. 16, v. 19, addit, *assumptus est in caelum*; Paulus, 1 Tim. 3, v. 16, *assumptus est in gloriâ*. Quare Euthymius: *Dies assumptionis ipsius dicitur, præstatum tempus dum à terrâ assumeretur in caelum*. Cæterum sub ascensione intelligit evangelista etiam passionem ac mortem, quæ præcedere debebat, tanquam diceret cum Theophylacto: *Cum instabat tempus, quo, postquam sustinisset salutarem passionem pro nobis, oportebat eam assumi in caelum, et considerare Deo et Patri*. Similia habet Titus. Sed assumptionem nominat potius quam passionem, tum quod assumptio magis deceret Christi majestatem, tum quod Christus ipse, in hoc itinere incedendo, ob oculos sibi poneret assumptionem magis quam passionem, Paulo attestante, quod proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemptâ, Hebr. 12, v. 2.

caelum peractâ passione. Illa namque frequentissimè et absolute assumptio Domini vocari solet, ut patet Act. 1, v. 2, et 11, et Marc. 16, v. 19, et alibi, quomodo intelligunt Græci, Euthymius, Theophyl., Titus. Et ipse factum suum firmavit ut iret in JERUSALEM: Obfirmato propositum rectè tetendit in Jerusalem omni deposito incommodorum Jerosolymis impenduntium

Et ipse, tunc ipse faciem suam firmavit, etc., id est, direxit, quod ait Euthymius, ne respiciendo quidem in terram, quemadmodum Ezech. 4, v. 5, jubetur Ezechiel obfirmare faciem ad Jerusalem, id est, faciem suam constanter ad eam dirigere. Qui aliquo proficiscitur, eo convertat faciem necesse est; sed videtur evangelista, vocem Hebraeam *con*, convertens per *firmare*, aliquid amplius intellexisse, nimirum quod toto exteriori habitu ac gestu prae se tulerit Ierusalem et declaraverit, statutum ac definitum sibi esse *ire in Jerusalem*. Non enim ex uno oppido aut castello in aliud evangelizandi causam profectus est, ut consueverat, nec usquam basit, sed continue tenuit et prosecutus est viam illam quae recta ducit Jerusalem, donec Samaritiam superasset. Sic Titus, Bostorum episcopus: *Constituit Jerosolymam ascendere*, inquit, *nec amplius huc illuc divagari, vicisque et civitates obire*; et Theophylactus: *Decrevit non ultra hinc inde obambulare, sed ascendere in Jerosolymam. Itaque quod obfirmavit faciem suam, hoc declarat, quod stabilierit et firmavit sententiam, quod vellet ascendere Jerosolymam*. Est ergo, ac si dicat evangelista: *È Galilaea Jerosolymam versus citra moram recta profectus est, ita ut à quolibet etiam observari posset illius animi esse, praesertim cum attigisset fines Galilaeae vicinos Samariae; nam ex Galilaea, non manifestè, sed quasi in occulto egressus fuerat*, Joan. 7, v. 10; Marci 9, v. 29. Samaritanis bene voluit notam esse suam in Jerusalem professionem, quamquam superatam Samariam, non recta Jerosolymam ascenderit, sed transmissio amne profectus sit per Perzeam in fines Judaeae ab ortu, atque inde Jerosolymam ad diem festum Scenopogiorum (non enim voluit Jerosolymam apparere ante media Scenopogia, Joan. 7, v. 14). Vide Matth. 19, v. 1, ubi et profectio ista Jesu ex Galilaea in Judaeam, vocatur migratio, eo quod ultima fuerit, Jesu non amplius in Galilaeam ante mortem reverso. Porro multi per obfirmationem faciei hic intelligunt constantiam et magnanimitatem Jesu, quae iter hoc, animo obfirmato, obstinata atque imperterrita mente, quod ait Beda, deposito omni mortis timore, et insidias inimicorum periculisque omnibus posthabitis, ingressus est. Nam paulò antequàm hoc iter Jesus iniret, scriptum est: *Ambulabat Jesus in Galilaeam, non enim volebat in Judaeam ambulare, quia querebant eum Judaei interficere*, Joan. 7, v. 1. Non dubium quin caro Jesu, id est, appetus interior, abhorruerit ab hac professione, ob persecutiones et mortem, quas noverat Jesus Jerosolymis sibi tolerandas, antequàm assumeretur in gloriam; ipso Jesu in se admittente hujusmodi carnis horrorem: quem nunc magno et erecto animo, in ipso etiam vultu elucente, dicitur superasse; obfirmatione

metu. Duo enim includit haec firmatio faciei: primum constantem animi et faciei directionem in Jerusalem, ita ut non amplius huc illuc vicis concubio obduendo vagaretur; secundum, animi fortitudinem spontè proferentis ad passionem, ut Hieron., quasi 5 ad Algasiam. Quamquam hoc iter non videtur nullis fuisse prorsus ultimum ad passionem,

animi et fortitudine opus est, ad passionem spontè proferenti, ait Hieronymus, Epistole 151 ad Algasiam, quaestione quinta. Simile quid legitur de postrema Jesu è finibus Judaeae Jerosolymam profectio, Marc. 10, v. 52: *Procedebat illos Jesus, et stupebant, et sequentes timebant*. Haec interpretatio respicit ad eam quae est hoc loco, assumptionis, mortem in se includentis, mentionem (timebat enim Jesus mortem, sed timorem assumptionis contemplatione superabat); prior respicit ad id quod sequitur, v. 55, quod Samaritani facit observarint decretum Jesu esse Jerosolymam proficisci. Licet utramque interpretationem conjungere, et pleno sensu locum in hunc modum explicare: Cum pauci jam superessent menses ante mortem ejus et assumptionem in caelum, Jerosolymis perficiendam, ipse, proposita sibi assumptionis gloria, mortis timorem viriliter superans, statuo definitioque consilio, animoque adversus mala omnia ingruentia indurato atque obfirmato, quem exterius etiam ipso vultu prae se ferebat (ita ut discipuli possent animadvertere) ingressus est iter Jerosolymam versus; clam quidem Galilaeis, sed cum Samaritae fines attingeret, ita manifestè, toto suo exteriori habitu et modo agendi, ut Samaritani non difficulter observarint.

In Jerusalem, è qua assumendus erat in caelum medià morte; non statim tamen assumendus, neque hac vice quàm ad Scenopogia profectus est, sed aliquot post mensibus, quod diximus, quando ivit ad Pascha; nec quòd jam manserit Jerosolymis usque ad assumptionem sui; peragravit enim vicos, oppida, et civitates Judaeae, ad promulgandum evangelium (quemadmodum peragraverat vicos, oppida et civitates Galilaeae), donec tempus assumptionis sui advenisset. Dat ergo hic intelligendum Lucas, se, postquam descripsit gesta Jesu in Galilaea, jam ordiri describere gesta ejus in Judaea, ut pleraque omnia quae sequuntur, in Judaea sunt gesta.

VERS. 52. — ET MISIT. Eo autem in itinere cum praemisisset nuntios. *Hic dictio, ἀγγέλου, simpliciter nuntios significat, quod notat Euthymius.*

ANTE CONSPECTUM SEUM, ante faciem suam, ante se. Non dubium quin et aliàs Jesus id fecerit.

ET EUNTES, illi euntes, qui profecti.

IN CIVITATEM quamdam, cuius nomen hic non explicatur, quod ait Richelius. Graecè in vicum, castellum seu oppidum. Sic legitur et Syriacè. Oppidum istud in transitu situm erat, quod notat Euthymius, obvium recto itinere proficiscentibus Jerosolymam.

SAMARITANORUM, in regione Samaritanorum.

UT PARARENT ILLI, scilicet hospitium et cibum; sic ellipticè ponitur etiam verbum παρασκευάζω, Act. 10, v. 10: *Parantibus autem illis, scilicet cibum.*

sed ad festum Scenopogiae, quod septimo mense celebrabatur. Post quod ascendit adhuc iterum ad encaenia in bethene, ac denique ad passionem, prout haec videtur colligi ex Joan. c. 7, v. 5, et c. 10, v. 32.

VERS. 52. — ET MISIT NUNTIOS, apostolos ante se UT PARARENT ILLI, hospitium videlicet, et ea quae necessaria erant ipsi et comitibus ejus.

Porro illi, et comitibus scilicet ejus, apostolis duodecim et mulieribus ministris, quae secuta eum à Galilaea dicuntur, infra 25, v. 49; vix aliis videtur Jesus jam fuisse comitatus, quippe clam è Galilaea egressus, quod diximus versus superiore: vel huic tamen numero non poterat una pagana domus sufficere. Referendum est autem *ut pararent illi*, tam ad verbum *misit*, quam ad *intraverunt*. Porro non sunt missi nuntii, ut lautas epulas instruerent, vel deligerent splendendum aliquod palatium, sed ut quarent domos aliquas, quarum patrefamilias vellent Jesum ejusque comites una nocte excipere, et emerent panes in cenam, cum levi aliquo obsonio, si inveniretur.

VERS. 55. — ER, pro *sed*, NON RECEPERUNT EUM, scilicet Samaritani illius civitatis aut pagi. Noluerunt eum hospitio excipere: jam fortè polliciti fuerant hospitium nuntius, sed cum exiti famà adventantis Jesu, egressique ei obviam, intelligerent et viderent faciem ejus esse euntis in Jerusalem, quod sequitur, perpleverunt eum, nec voluerunt admittere. Haec enia fuit repulsa causa, quia, etc.

QUIA FACIES SEU HABITUS ET SPECIES, EJUS EXTERIOR ERAT EUNTIS IN JERUSALEM; Graecè, *videns*. Interpres legit genitivum *euntis*, in eundem sensum. Hebraeus, pro, *prae se ferebat se ire*. Syrus ad verbum, *è quòd facies ejus versus Jerusalem posita erat ad eundem*, quod Latinus Syri interpres clarè reddit: Quòd prae se ferret speciem proficiscentis ad Jerusalem. Sensus est, è quòd exteriori habitu, gestu, et modo agendi ac proficiscentis praeferebat speciem proficiscentis in Jerusalem, quia nimirum teneret rectam viam, nec usquam haereret, doceret, aut miracula ederet, solummodo iter faceret recta Jerosolymam versus, eo tempore quo consueverant Judaei illuc proficisci, Dei adorandi causà. Nam cum jam instaret, aut etiam ageretur Jerosolymis, festum Scenopogiorum, Joan. 7, v. 2; quo tempore Judaei undique Jerosolymam gregatim confuebant; certè fratres Jesu jam èd percesserant, Joan. 7, v. 40; persuasi sunt non falsò hi Samaritani, et Jesum Jerosolymam tendere, ut Judaeorum Scenopogia sua praesentia honoraret simul et observaret. Aegrè tulerunt autem, quòd non potius ipsorum Scenopogia honoraret; nam et ipsi, caeterum omnes solemnitates quae Judaei observabant, 5 Reg. 12, v. 32; 4 Reg. 17, v. 41; Joseph., l. 11 Antiq., cap. 8, quamquam tempora transposuissent, ne adversus Judaeos, ad suas solemnitates praeterentes, ad pugnam provocarentur, prout aliquando contigerat, narrante Epiphano, sectà 11. Sed erat inter Judaeos et Samaritanos praecipua quaestio de loco seu templo, ubi Deus oblati sacrificiis et solem-

VERS. 55. — ET NON RECEPERUNT EUM, hospitio scilicet adventanti. Causa erat, QUIA FACIES EJUS ERAT EUNTIS IN JERUSALEM, id est, è quòd exteriori habitu prae se ferret speciem proficiscentis in Jerusalem, ut clarè reddit Syrus. Erat enim summa contentio inter Samaritanos et Judaeos de religione et loco adorationis, an esset Jerosolyma, an mons Garisim, ut patet ex Josepho, 12 Antiq., c. 1, et ex Joan. c. 4, v. 9,

nitibus observatis esset adorandus: Samaritanis contententibus id faciendum in suo templo, sito in monte Garizin, Judaeis in Jerosolymitano. Sic enim Josephus, lib. 12 Antiq., cap. 1: *Pugnabant, inquit, inter se jugiter, dum Jerosolymitani suum templum sacrosanctum esse affirmant, et victimas à Judaeis non alio mittendas; Samaritae contra, in montem Garizin eas mitti debere contendunt*. Sic et mulier illa Samaritana alloquitur Jesum quaestione proposita: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt; et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus ubi adorare oportet*, Joan. 4, v. 20, quam Jesus docet, salutem ex Judaeis esse, Samaritanos autem adorare quod nescirent, v. 22. Hi ergo Samaritani, cum interpretarentur, professionem Jesu ad Scenopogia Jerosolymitana, esse reprobrationem suorum Scenopogiorum, sive templi (quod quasi profanum, Judaeis detestationi esse, soque ab eis degeneres et adulteros haberi Dei cultores noverant) stinculati contumeliae dolore, negaverunt Jesu hospitium. Non consueverat quidem Samaritani, Judaei è Galilaea Jerosolymam etiam ad solemnitates sui templi proficiscentibus, negare transitum aut hospitium: id enim si ita fuisset, non fecissent Jesus ejusque comites illuc iter; ut nec praesides Romani illi permisissent, cum Samaritani et Judaei unum pariter subsessent Caesari, nec possent absque Venà Caesaris hostiliter adversus se mutuo agere. Sed quia Jesus, celeberrimus ejus aetatis doctor et propheta erat, adeoque Christus à plerisque credebatur, gravior iniquisque tulerunt hi Samaritani, sacra sua ab Jesu reprobari, quam à quovis alio Judaeo. Quare hunc in modum uli sunt injuriam, quod quasi *Judaeum atque alienum, et eum qui ad inimicos pergeret, suscipere noluerint*, ut Hieronymus ad Algasiam scribit.

VERS. 54. — CUM VIDISSENT AUTEM, Quia vidisse dicuntur, sit verisimile hos Samaritanos, egressos, reipsè prohibuisse ne Jesus in oppidum ipsorum intraret.

JACOBUS ET JOANNES, fratres; quidam suspicantur, nominatim Euthymius, hos fuisse nuntios.

DOMINE, Agnoscent Dominum et Filium Dei, qui quilibet possit.

VIS DICENS, vis dicimus? id est, placetne jubeamus? Non sunt persuasi sibi adesse hanc facultatem, nisi Jesu concedente. *Puletrè vis? inquit, ait Hieronymus, nam ut Apostolorum sermo efficentium habeat, voluntatis est Dominus: nisi enim ille jussisset, frustra dicant apostoli, ut ignis ecc. Nec tamen dicant Dominus, dic, aut jube; quia eam noverant Domini mansuetudinem, ut per se id facturus non esset: offerunt ergo se ministros, paratos, ut si potestatem det*

et 20. Itaque cum intelligerent Samaritani Jesum ad festum Judicium Scenopogiae honorandum tendere, eum recipere noluerunt, putantes hoc esse injuriam suae religionis. Ita ferè Hieron., quaestione citatà.

VERS. 54. — CUM VIDISSENT AUTEM JACOBUS ET JOANNES; qui missi videntur fuisse ad parandum; ideoque atrocitas tacitè illi inhospitalitate, dixerunt: vis dicimus. Non petunt ut Dominus faciat, quod sci-

et consentiant Jesus, ipsi ignem devocent; non solum enim potestatem petunt, sed etiam consensum Jesu requirunt, ejusque beneplacito se subjiciunt.

DE CÆLO, de æthere.

CONSUMAT, devoret, interficiat, in cineres redigat, illos et civitatem ipsorum. Hoc Jesu in manu esse, si vellet, credebant, non minus, imò verò magis, quam Elias; nam et Græcè et Syriacè additur, *quemadmodum et Elias fecit*. Quod etsi Latinus interpres non legit, non tamen idè minus intelligendi sunt apostoli ad Eliam respexisse, prout respexisse enarratores omnes tam Latini quam Græci adnotant. Hieronymus, epistolæ 131 questione 5, ad Algasiam: *Apostoli, inquit, in lege verati, in quâ tantum justitiam venerant, oculum pro oculo, dentem pro dente; ulcisci nituntur injuriam, et imitari Eliam, ad cujus vocem duos pentacostarchos militum ignis absumperat*. Nam ut in quarto Regum libro narratur, Elias, duos quinquagenarios principes cum militibus suis, missos ab Ochozai rege Samariæ ad ipsum comprehendendum, si nollet ultro venire, eum irridentes cum cognominassent hominem Dei, interfecit, dicens singulari: *Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et devorare te et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de caelo, et devoravit eum, et quinquaginta qui erant cum eis*; 4 Reg. 1, v. 10, 11, 12. Cum ergo judicaret filii Zebedæi, non minorem injuriam ab his Samaritanis fieri Jesu, quam ab illis Eliæ, imò verò eò majorem, quò Jesus major erat Eliæ, quem Elias nuper in monte, ipsis presentibus et videntibus Dominum agnoverat supra, v. 50 et 51; accensi zelo honoris Jesu, putarunt justum esse, ut et ista injuria divinitus vindicaretur, et qui eum inferrent, celesti igne perirent; indignum enim esse, inhumanum, et plus quam iniquum, negari Filio Dei sub noctem hospitium; *et quodam modo verbis aliis hoc loquantur*, scribit Hieronymus ad Algasiam: *Si ad servi Eliæ injuriam ignis descendit de caelo, et non Samaritanis, sed Judæos consumpsit incendium; quanto magis ad contemptum Filii Dei, in impios Samaritanos debet flamma scivire!*

VERS. 55. — CONVERSUS ad eos (erant enim à tergo aut à latere) exhibitò vultu oratore,

INCRÉPAVIT, objurgavit, illos; non tam quòd culpabiles essent, quam quòd veteris consuetudinis imper-

rent longè abesse ab ejus mansuetudine, sed se ministris offerent, dummodò permisses velli. Insinuat ergo eos eandem habuisse potestatem quam Elias, ut notat Ambr.; ut scilicet ad eorum proccus ignis descendat de cælo et consumat illos; quemadmodum Elias fecerat, quod Græcè additur, et à plerisque Latinis animadvertitur. Itaque respexisse videntur apostoli vel ad vindictam, quæ lege permitti videbatur, ut sensit Hieron., q. 8, ad Algasiam, vel certè ad mandata, Matth. 10, accepta, ubi jussi erant pulverem de pedibus excutere, coque facto tolerabilius fore terræ Sodomorum, quæ igne celesti arserant, quam illi civitati.

VERS. 56. — ET CONVERSUS, quia à tergo videntur hæc suggestisse, INCRÉPAVIT ILLOS, quòd non mem-

fectioni adhuc obstricti, quod ait Titus, Jesu magistri doctrinam non essent assecuti. Quòd enim non peccaverint graviter, facillè ex eo intelligitur, quòd nihil nisi quòd justum esset proposuerint. Nam non minus hi Samaritani incendium meruerant, quam illi pentacostarchi, quòd diximus; et si verum est, quòd à præceptore auditum poterat quocumque meminisse, quòd terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii tolerabilis erit, quam illi civitati quæ apostolos non receperit, Matth. 10, v. 15; quòtò intolerabilis illi quæ apostolorum Dominum excluserit! Justitiam ergo si exegerunt, et hoc à judice, nihil enim propriâ auctoritate tentare voluerunt; ad hæc in causâ non tam suâ quam judicis, non ferendum judicantes contemptum ejus, cujus majestatem in monte perspexerant; denique cum eo moderamine, ut suam sententiam judicis sententiæ subjicerent, prout etiam audite acq̄ieverunt infra, v. 58; quid peccarunt, ut stultâ fiducia elati, et præcipiti fervore ad impatientiam ferri, à Calvino notentur? Insigni zelo acti fuere, sed qui non esset consentaneus ipsorum vocationi et præceptoris instituto, ac proinde nec secundum scientiam. Quare objurgavit eos Jesus, dicens, etc.

DICENS, id est, hujusmodi verbis: NESCITIS, etc., ignorantiam culpam in eis.

CUIUS, qualis, SPIRITUS. Hoc loco et pluribus aliis sacrarum literarum, spiritus significat internum animi motum ad virtutes aut vitia, profectum, partim ab ipso animo, partim ab externâ vi spiritus vel sancti vel immundi. Sunt autem varii hujusmodi spiritus, non solum quòd alii ab immundo, ut spiritus superbiæ, fornicationis, etc., alii à sancto Spiritu proficiunt, veram etiam ab uno et eodem spiritu varii producuntur, utpote à Spiritu sancto, spiritus servitutis, spiritus timoris, spiritus severitatis, spiritus justitiæ, et, quæ ab his multum diversi sunt, spiritus adoptionis, spiritus amoris, spiritus mansuetudinis, spiritus misericordiæ ac gratiæ.

ESTIS, ad quem spiritum pertineatis, ad quem spiritum vocati à me sitis, vel cujus spiritus esse debeatis. Additur Græcè et Syriacè vos; quod pronomen emphaticè intelligendum est, vos discipuli mei, ita ut opponatur Eliæ, cujus exemplum illi imitandum sibi proposuerant; q. d.: Nescitis vos aliter esse debere spiritus, quam fuerit Elias, vos alio moveri

nissent doctrinæ suæ in monte tradite, et benignitatis evangelicæ, quæ jubet non resistere malo et inimicos diligere, ut Hieron., supra. Nam zelus eorum justus quidem fuit, quumvis non consentaneus vocationi eorum, cuius tamen executionem sententiæ judicis subiserunt; ut immerito Calvinus hic Apostolorum tanquam stultam fiduciam tam acriter carpant. NESCITIS CUIUS SPIRITUS ESTIS, id est, ad quem spiritum pertineatis, et à me vocatis, nempe ad evangelicam benignitatis et mansuetudinis, non ad legalem severitatis, qualem Elias habuit. Nam Spiritus sanctus diversos effectus secundum diversos hominum status operatur; sub lege præcipit timorem, et consequenter severitatem; sub Evangelio amorem. August. tamen contra Adrian., tum c. 17, putat apostolos adhuc

debere spiritu quam Elias motus fuerit, vos à me vocatos et electos, ut alio inbumani spiritu, quam imbutus fuerit Elias. Elias motus fuerat spiritu severitatis et justitiæ. Sic enim congruebat hominibus illius temporis, statim seu conditione servis Dei, ac proinde ponarum timore continendis. Vos, qui discipuli mei estis, meo spiritu duci debetis; id enim sequitur.

VERS. 56. — FILIUS HOMINIS. Græcè et Syriacè additur conjunctio enim; quæ Latinè rectius omitti videtur. Filius hominis, ego apparens in formâ mortalis vilisque hominis.

NON VENIT, in hunc mundum, non est à Patre in mundum missus.

ANIMAS, id est, homines. Græcè additur hominum; quod tamen nec Syrus legit. Significatur à parte totum. Homines autem, etiam peccatores, ad eoque sui contemptores atque inimicos.

PERDERE, ut perdat, interficiat, morte pœnisve peccata eorum, etiam in seipsum commissa, puniat.

SED SALVARE, sed ut ad salutem vitamque æternam eos adducat, patientiâ, mansuetudine, beneficiis, longanimitate, ad penitentiam allectos. Hoc idem cum eo est quod Joan. 3, v. 17, Jesus Nicodemum docet: *Non misit Deus Filium suum in mundum ut judicet (condemnet) mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum*. (E regione, ut Hieronymus ad Algasiam, Dominus, qui non ad judicandum venerat, sed ad salvandum, non in potestate, sed in humilitate, non in Patris gloriâ, sed in hominis vilitate, increpat eos, quòd non meminerint doctrinæ suæ et bonitatis evangelicæ.) Declarat ergo his verbis Jesus, non congruere muneri suo, ut ipse concedat, quòd apostoli postulaverant: suum enim non esse perdere peccatores, quod suo tempore justè fecerat Elias, sed veniam eis per penitentiam promittere, patientiâ, beneficiâ, modicæ amoris omnibus, ad salutem per penitentiam attrahere, et Dei filios reddere; ac proinde spiritu mansuetudinis, clementiæ atque amoris, duci se debere ac duci (fortè leg., ducere), spiri-

imperfectos odii et vindicæ cupiditate contra inhospitales motus fuisset, idèque nescivisse, cujus spiritus essent, eò quòd sub prætextu zeli spiritu vindicæ moverentur, et eò se moveri non intelligerent.

VERS. 56. — FILIUS HOMINIS NON VENIT ANIMAS PERDERE, id est ut peccatores igne de caelo modo perdat, sicut Elias suo tempore justè fecerat, SED SALVARE, id est, sed ut penitentia et benignitate ad penitentiam trahat. Significat ergo non convenire scopo sui primi adventus, ut id concedat, quòd postulaverant, ut Hieron., ad Algasiam. Primus adventus non est in potestate judicandi, sed in humilitate; non in Patris gloriâ, sed in hominis vilitate. Unde tacitè Christus innuit venturum tempus, quo rebelles ac pertinaces pro meritis perditurus est: nam potestate puniendi morte corporali rarò Christus ante ultimum judicii diem utitur; rarissimè apostoli usi sunt, propter clementiam novi Testamenti, idque non nisi post acceptum Spiritum sanctum, per quem poterunt sine odio vindicare, ut August. loco citato.

VERS. 57. — SEQUAR TE, QUOCUMQUE IERIS, id est, paratus sum insisteri discipuli tibi adhaerere, et quocumque volueris sequi. Ad cujus non tam verba quam animum, dicit Jesus. VULVES, animalia licet

tum misericordiæ ac gratiæ, suum esse spiritum; cuius spiritus etiam apostoli esse debeant, et cum sequi, simili, inquam, mansuetudinis clementiæque spiritu imbuti, peccatores suosque ad eò inimicos, ad penitentiam vocare et longanimes expectare; id enim congruere vocationi ipsorum, qui discipuli sint Filii hominis, et cooperari destinati ad id ad quod Filius hominis venit, ad miserandum, inquam, et salvandum; hoc enim tempus, ex divinâ miseratione, misericordiâ esse et gratiæ, quò homines beneficiis provocentur, ut à peccatis conversi evadant filii Dei. *Et vos ergo, inquit Beda, cujus spiritu signati estis, ejus et acta sectamini*. Porrò cum se nominat Filium hominis Jesus, tempus suæ humilitatis designat, tacitè reliquens intelligendum, quumvis jam non sit, venturum tamen olim tempus gloriæ suæ, quò rebelles, et qui Filium hominis Salvatorem pertinaciter rejecerint, justus iudex pro meritis puniat.

ET ABERUNT. Itaque aberunt Jesus et hi alique ejus discipuli presentes. Considera quomodo cessarent Jacobus et Joannes auctoritati Jesu, et montis absque omni contentione auscultaverint.

IN ALIUD CASTELLUM, pagum, seu oppidum: quod et ipsum (verisimile est) erat Samaritanæ regionis, sed incolæ minis pernicæ. Noverat Jesus se suosque repulsam passuros à priori castello; miserat tamen eò nuntios, ut doceret, quomodo se gerere deberent apostoli, quando peragrantes orbem terrarum, Evangelii divulgandi causâ, repulsam aliquibus locis passuri essent; nimirum, patienter ferre, alioque divertere, et *insistentes vestigiis Domini, quod ait Titus, acquanimitur, ut sanctos decet, perdurare*.

FACTUM EST, accidit, quodam tempore.

AMBULANTIBUS, ambulans, ILLOS, Jesu et discipulis, IN VIA, per viam; pergentem Dominum cum discipulis ad lacum Genesareth quò cum irajeret; id quod ex Matthæo perspicuum est, cap. 8, v. 18 et 19. Aug., l. 2 de Cons. evang., cap. 25. Possit et, in viâ, sequentibus jungi: *In viâ dixit quoniam ad illam*.

hominibus invita et noxia, FOVEAS HABENT, in quibus commode lateant, dormiant, foveantur ab aeris injuriis, et isidum de canis. VULVÆRES COELI NIDOS; Græcè *umbracula*, præter ex frondibus et ramis, ut sunt avium nidi. FILIUS AUTEM HOMINIS, id est, ego seu Christus, Græcè est τὸ ἀνθρώπου, genere masculino. Unde apud Justinum, quest. 66, inferebant, Christum ex hominis concubitu natum. Verim est Hebraismus seu periphrasis Hebraica, quæ simpliciter indicare solent hominem, ut patet Psalm. 8, v. 5, et Job. 25, v. 6: *Filius hominis vermis*. Sed tamen cum quadam ellicaciori expressione humane miseriæ, utpote cui magis obnoxius est, qui longâ serie ex homine misero misit nascitur, et hæc de causâ, nemo in Evangelis vocavit Christum Filium hominis, nisi ipse seipsum; commentans nobis, tum quid miseritæ orditor dignatus sit esse pro nobis, inquit August., lib. 2 de Consensu evang., c. 1, nempe magnum illud incarnationis et exantiois sui beneficium: sum etiam se esse illum, quem propheta carnem assumpturum prædixerat, eoque ipse nomine, Dan. 7, v. 13, Filium hominis appellaverat, ut notat Theodoret. in illum locum et Epphan. Hæresi 57, num. 8. NON HABET, ne tantillum quidem commodi aut pro-